

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Nikola Feixová

Kriminalita mládeže a její trestní postih

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Lukáš Bohuslav Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): září 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 22.9.2015

Nikola Feixová

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce JUDr. Lukáši Bohuslavovi, Ph.D. za jeho pomoc a vstřícný přístup při zpracování této diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD.....	3
1. VYMEZENÍ POJMŮ	4
2. STAV, STRUKTURA A VÝVOJ KRIMINALITY	6
2.1. Stav a struktura kriminality mládeže na území ČR.....	7
2.2. Vývoj kriminality mládeže na území ČR.....	10
3. PŘÍČINY KRIMINALITY MLÁDEŽE	12
3.1. Vnitřní faktory.....	13
3.2. Vnější faktory.....	15
3.2.1. <i>Rodinné prostředí</i>	16
3.2.2. <i>Škola</i>	18
3.2.3. <i>Volný čas</i>	20
4. KONTROLA KRIMINALITY MLÁDEŽE	23
4.1. Prevence	25
4.2. Represe.....	27
5. SANKCIONOVÁNÍ MLADISTÝCH	30
5.1. Zásady ukládání opatření mladistvým	31
5.2. Opatření ukládaná mladistvým	33
5.2.1. <i>Výchovná opatření</i>	33
5.2.1.1. <i>Dohled probačního úředníka</i>	34
5.2.1.2. <i>Probační program</i>	35
5.2.1.3. <i>Výchovné povinnosti a omezení</i>	37
5.2.1.4. <i>Napomenutí s výstrahou</i>	38
5.2.2. <i>Ochranná opatření</i>	38
5.2.2.1. <i>Ochranné léčení</i>	39
5.2.2.2. <i>Zabezpečovací detence</i>	41
5.2.2.3. <i>Zabrání věci</i>	43
5.2.2.4. <i>Ochranná výchova</i>	44
5.2.3. <i>Trestní opatření</i>	45
5.2.3.1. <i>Peněžité opatření</i>	47

5.2.3.2. <i>Domácí vězení</i>	48
5.2.3.3. <i>Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody odložené na zkušební dobu s dohledem</i>	49
5.2.3.4. <i>Nepodmíněné odnětí svobody</i>	51
5.3. Řízení ve věcech dětí mladších 15 let	52
ZÁVĚR	55
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58
SEZNAM POUŽITÝCH TABULEK	61
ČESKÝ ABSTRAKT	62
ANGLICKÝ ABSTRAKT	63
KLÍČOVÁ SLOVA	64

ÚVOD

Kriminalita jako taková je nejen odborníky, ale i širokou veřejností, pokládána za velký problém současnosti. Je jisté, že i při využití veškerých dostupných prostředků ji nikdy nebude možné naprosto vymýtit, přesto pokud takové prostředky budou dostatečně účinné, lze ji do budoucna výrazně potlačit.

Nedílnou součástí celkové kriminality je pak kriminalita páchaná mládeží, která je obecně považována za závažnější, a to především s ohledem na nízký věk pachatelů. Přesto, že taková kriminalita dle statistik klesá, je na místě dále hledat účinné instrumenty, které by takové kriminalitě předcházely. Dle mého názoru je pak velice důležitou složkou zkoumání kriminality mládeže právě prevence, která by prostřednictvím nejen lidí ze sociálního okolí, ale posléze i specializovaných odborníků, měla problémy mladých lidí zachytit ještě dříve, než se delikventní chování takového jedince vůbec projeví. Pro úspěšné nalezení ať už preventivních nebo represivních opatření, je důležité zkoumat nejen samotný čin, ale především pak samotného pachatele takového činu, jeho sociální situaci a všechny prokazatelně související skutečnosti, které jej k takovému chování vedly. Jen v takovém případě lze do budoucna vymezovat časté kriminogenní faktory, které pak lze účinně potlačovat.

Důvodem, pro který je nutná speciální právní úprava pro tak mladé delikventy, je fakt, že vzhledem k jejich nízkému věku a neustálému duševnímu a rozumovému vývoji, je na místě s nimi speciálně zacházet tak, aby byla co největší možnost jejich převýchovy a vštěpení si správných, společensky přijatelných hodnot.

V této práci se zaměřuji na kriminalitu mládeže v celé její šíři, tedy od jejího vývoje, specifických znaků a struktury, přes její kontrolu až po konečné možnosti sankcí a jejich specifikace. Cílem práce je tedy ucelený přehled o kriminalitě mládeže a zamyšlení nad některými současnými problémy s tím souvisejícími.

1. VYMEZENÍ POJMŮ

V první řadě je nezbytné, pro pochopení celé diplomové práce, abych s dovolením vymezila základní pojmy, kterým budou především věnovány další kapitoly. Jedná se jak o definice, které jsou jednoznačně vymezeny právními předpisy, tak o definice, které vychází z kriminologické vědy, a na které existuje řada rozličných názorů.

Úvodem bych se ráda zabývala vymezením pojmu kriminalita. Kriminalita neboli zločinnost je nežádoucím jevem, který narušuje společenské vztahy a negativně ovlivňuje společnost jako celek. Studium kriminality se zabývá věda s názvem kriminologie a řada kriminologů pojem kriminality vysvětluje rozdílně. Ve výsledku se jedná o dvě základní protichůdné teorie. První z nich kriminalitu pojímá legálně, tzv. juristicky a vymezuje ji jako „*souhrn jednání, které trestní právo posuzuje jako trestné činy*.“¹ Toto pojetí je však třeba chápat ve všech souvislostech, tedy že trestnost jednání prochází v průběhu historie značnými proměnami a v každé etapě, či i v každé kultuře, v každé společnosti je pojem trestného činu vymezen zcela rozličně.

Oproti výše uvedenému stojí teorie sociologická, která je na trestním právu zcela nezávislá. Jedná se o vymezení negativního společensky škodlivého jevu jako „*takového chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot*.“² V daném případě se tedy nejedná jen o porušení trestních norem, ale je kladen důraz i na společensky škodlivá jednání, která však žádnou ze skutkových podstat trestného činu nenaplnují, přesto je zapotřebí je sledovat a zkoumat a předcházet tak dalšímu kriminálnímu jednání jedince.

Problém kriminality mládeže je pak dlouhodobě sledován a monitorován, a to zejména s ohledem na skutečnost, že subjektem takto páchané kriminality jsou právě mladí lidé. V návaznosti na prováděná pozorování a analýzy je pak úlohou každého státu, aby nastavil pomocí správné právní úpravy rámec pro úspěšné preventivní

---

¹ NOVOTNÝ O; ZAPLETAL J. a kolektiv. *Kriminologie*, 2. vydání. Praha: ASPI 2004. s. 20. ISBN 80-7357-026-2

² POKORNÝ, TELCOVÁ, TOMKO. *Prevence sociálně patologických jevů: Manuál praxe*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s., 3. vydání., 2003. s. 186. ISBN 80-86568-04-2

působení na takové pachatele a zabraňování jejich recidivy. Tím je v České republice zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen ZSVM), který je zákonem speciálním a proto neobsahuje veškerou úpravu, ale jen tu, která se od obecných předpisů liší. ZSVM především definuje řadu specifických pojmů. V ustanovení § 2 odst. 1 písm. a) definuje termín mládež jako děti mladší patnácti let a mladistvé, přičemž dítětem mladším patnácti let je podle § 2 odst. 1 odst. 1 písm. b) ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku a mladistvým je pak dle § 2 odst. 1 písm. d) ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok. Z uvedeného je patrné, že všechny pojmy jsou pak vymezeny negativně, přičemž jejich rozlišení je důležité zejména pro určení míry odpovědnosti za protiprávní jednání a pro stanovení relevantních následků, s čímž se ztotožňuje i J. Zapletal, když uvádí, že u mládeže, vzhledem k její věkové struktuře, biologickým, psychologickým a dalším zvláštnostem je třeba přistoupit k nejdůležitější diferenciaci, a to podle věku.³ Termín provinění pak nově zavedl ZSVM namísto termínu trestný čin, který je nadále ve smyslu trestního zákoníku užíván pouze pro osoby starší 18 let přesto, že význam je stejný. Činem jinak trestným se pak rozumí takové protiprávní jednání, které spáchalo dítě dle ZSVM.

V této souvislosti je také třeba zmínit pojem prekriminality⁴, pod kterým chápeme právě výše uvedené činy jinak trestné spáchané dětmi, které nejsou pouze z důvodu nízkého věku pachatele a tedy jejich trestní neodpovědnosti považovány za provinění nebo trestný čin.

Z výše uvedeného vyplývá, že ZSVM napomohl oproti předchozí právní úpravě jednoznačně definovat řadu potřebných pojmů, přičemž právě specifikum nízkého věku pachatelů je důvodem vyžadujícím právě natolik odlišný přístup k celé záležitosti, ať už se jedná o objasňování motivace takové činnosti, následný způsobu řízení či ukládání sankcí.

---

³ ZAPLETAL, J. a kol.: *Kriminologie*. Díl II. Zvláštní část. Praha: Policejní akademie České republiky, 1994, s. 5.

⁴ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. str. 11. ISBN 80-86473-08-2

2. STAV, STRUKTURA A VÝVOJ KRIMINALITY

Pokud chceme blíže zkoumat kriminalitu mládeže, je zapotřebí využít několika základních ukazatelů, jimiž jsou především stav, struktura a dynamika neboli vývoj. Pramenem základních dat o těchto ukazatelích jsou především statistické údaje, které však nepodávají celistvou představu o objemu a skladbě skutečné kriminality. Pro objektivní posouzení dat je tedy nutné rozlišit kriminalitu zjevnou (registrovanou) a skrytou (latentní) a zaznamenat jejich vzájemný poměr v rámci kriminality skutečné.

Společnost je pravidelně prostřednictvím statistik sestavovaných oficiálními zdroji informována o stavu zjevné kriminality, tedy takové kriminality, která vyšla najevo a byla do takových statistik zaevidována. Pro sestavování kriminálních statistik se předpokládá určitý kvalifikovaný přístup a vzhled do dané problematiky, mezi oficiální statistiky tedy řadíme především policejní statistiku, statistiku Ministerstva spravedlnosti ČR a statistiku Vězeňské služby ČR.

I v rámci zjevné kriminality je však otázkou, s jakou úrovní statistika pracuje. „*K rozdílným výsledkům však dospějeme též při posuzování registrované kriminality na jejích různých hladinách (registrované trestné činy, objasněné trestné činy, odsouzené trestné činy, osoby stíhané, obžalované, pravomocně odsouzené). Statistické údaje o registrované či objasněné kriminalitě mají patrně ke skutečné kriminalitě nejbližší.*“⁵ S ohledem na uvedené hladiny posuzované kriminality bych také chtěla zmínit pojem „šedá čísla“⁶, pod kterým se podle knihy H. Válkové rozumí právě i případy, kdy byl pachatel trestného činu sice dopaden, ale z jakéhokoliv důvodu nebyl pravomocně odsouzen.⁷

Oproti registrované kriminalitě pak stojí kriminalita latentní, tedy ta, o které se orgány činné v trestním řízení nedozví a nejsou proto součástí oficiálních statistik. Důvody, pro které se o těchto činech státní orgány nedozví, jsou různé, ať už jde o závažnost takového činu či obtížnost odhalování. Zásadné nejpočetnější jsou totiž

---

⁵ NOVOTNÝ O; ZAPLETAL J. a kolektiv. *Kriminologie*, 2. vydání. Praha: ASPI 2004. s. 49. ISBN 80-7357-026-2

⁶ Vedle šedých čísel hovoří někteří autoři i o „černých číslech“, kterými se rozumí trestná činnost, o které se orgány činné v trestním řízení nedozvěděly.

⁷ VÁLKOVÁ H.; KUČHTA J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. str. 134. ISBN 978-80-7400-429-2

případy, kdy oběť trestného činu podá na pachatele trestní oznámení. „*Ochota občanů oznamovat trestné činy závisí na charakteristikách trestného činu a pachatele, na vztahu pachatele a oběti, avšak v neposlední řadě též na osobnostních rysech samotného potenciálního oznamovatele, zejména na jeho vztahu k policii a jeho pocitu ohrožení.*“⁸ Existence latentní kriminality tedy dokresluje údaje o registrované kriminalitě a podává tak obraz o kriminalitě skutečné. Její zjištění je však v praxi obtížně zjistitelné a v praxi se tak uplatňují tři základní metody výzkumu:

- a) tzv. výzkum informátorů – dotazování týkající se trestné činnosti jiných osob, která je respondentům známá
- b) tzv. selfreporty – výpovědi o vlastní trestné činnosti
- c) tzv. viktimizační výzkumy – respondenti jsou dotazováni jako případné oběti trestné činnosti

Existují různé odborné názory na to, do jaké míry jsou výzkumy latentní kriminality vypovídající. Někteří o těchto výzkumech hovoří jako o primární statistice kriminality, podle jiných pak pouze dokreslují obraz oficiálních kriminálních statistik a je třeba je chápat ve vzájemné provázanosti.⁹

2.1. Stav a struktura kriminality mládeže na území ČR

Stav kriminality je základní kvantitativní charakteristikou, která je dána počtem registrovaných trestných jednání na jednotlivých hladinách. Například v roce 2014 bylo na území ČR registrováno celkem 288 660 skutků, přičemž 4 717 z nich bylo prokazatelné spácháno dětmi nebo mladistvými.¹⁰

Struktura kriminality je oproti stavu kvalitativním ukazatelem, který zobrazuje především diferencovanost kriminality podle jednotlivých prvků. Struktura je velice různorodá a může být určována řadou hledisek, jako třeba povahou trestného činu, vlastnostmi pachatele či oběti nebo například z hlediska územního, kdy je ze statistiky patrné množství trestných činů evidovaných v jednotlivých krajích.

---

⁸ NOVOTNÝ O; ZAPLETAL J. a kolektiv. *Kriminologie*, 2. vydání. Praha: ASPI 2004. s. 46. ISBN 80-7357-026-2

⁹ KAISER G. *Kriminologie*. přel. H. Válková aj. Praha: C. H. Beck 1994. s. 157. ISBN 80-7179-002-8

¹⁰ Policejní statistika

Tabulka č. 1: Podíl skutků spáchaných mládeží na veškeré registrované trestné činnosti za rok 2014

pachatelé	trestná činnost					
	vraždy	Násilné	mravnostní	majetkové	ostatní	zbývající kriminalita
celkem	160	16 949	2 205	173 611	29 729	35 431
děti mladší 15 let	0	287	120	515	333	39
mladiství	3	565	198	1 702	656	121

Pramen: Policejní statistika

Údaje z policejní statistiky především poukazují na specifické rysy kriminality mládeže, které vynikly zejména v souvislosti s komparací se strukturou kriminality dospělých pachatelů. Ze statistiky je zřejmé, že nejčastěji páchanou trestnou činností mládeží je kriminalita majetková, přičemž většinu z nich tvoří krádeže vloupáním. Tato kriminalita pak svědčí o jednom z důležitých typických znaků trestné činnosti mladých lidí, tedy neschopnost se vzdát některých potřeb. Mladí pachatelé si majetkovou trestnou činností opatřují peněžní prostředky pro uspokojení jejich potřeb, nežádka to mohou být drogy či alkohol, které jsou neodmyslitelně spjaty právě s tímto obdobím života, kdy mládež s uvedenými psychotropními látkami začínají přicházet do styku a jejich působení ne nadarmo řadíme mezi jeden s kriminogenních faktorů. Mladí lidé takovýmto způsobem začínají trávit svůj volný čas, který je pro ně ale natolik finančně nezvládnutelný, že si potřebují rychle sehnat doplňkový příjem. Nedostatečná kontrola rodičů nad finanční situací dětí pak způsobuje, že situace se pro mladé lidi začíná stávat stále více bezvýhodnou a jen obtížně se z ní sami dostanou.

Jedním z faktorů předcházení výše popsané kriminality, by dle mého názoru bylo zapotřebí de lege ferenda omezit dostupnost tzv. měkkých drog, jako je alkohol a tabákové výrobky. A to nejen například za pomoci zvýšení cen prostřednictvím vyšších sazeb daní, ale i nedostupností takového zboží v okolí školních a obdobných zařízení, tedy rozšířit působnost současného zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před

škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících předpisů.

Příznačně dále je, že se setkáváme se značnou přemírou násilí a neadekvátnosti jejich jednání, ať již vůči osobě nebo věci. „*Samotná hodnota odcizeného zboží bývá neúměrně nízká v porovnání se škodou způsobenou často zbytečnou agresí při vloupání do objektu, auta atp.*“¹¹ O uvedeném svědčí i vysoké procento spáchaných činů jako je výtržnictví nebo poškození cizí věci.

Tabulka č. 2: Struktura registrované majetkové kriminality páchané mládeží

pachatelé	trestná činnost majetková					
	krádež vloupáním	krádež motorových vozidel	krádež prostá v bytech a rod. domech	krádež v jiných objektech	krádež na osobách	poškození cizí věci
celkem	49 304	8 720	3 462	25 510	8 027	11 437
děti mladší 15 let	168	26	55	54	35	69
mladiství	710	115	130	206	96	95

Pramen: Policejní statistika

Co se týče násilné trestné činnosti, jedná se z velké většiny o úmyslné ublížení na zdraví, což může souviset s výše popsaným typickým jednáním mladých lidí, mezi která můžeme zařadit také nedostatečnou přípravu trestného činu a tedy využití neúměrných způsobů dosažení cíle. Ohledně zbytkové kriminality je pak počet takto páchaných skutků mladými lidmi tak nízký především proto, že v důsledku jejich nízkého věku není prakticky možné, aby se daných činů dopustili, nebo na to zkrátka nemají ani dostatečné prostředky. Pro příklad se jedná třeba o poškození věřitele, úplatkářství aj.

¹¹ GRIVNA T.; SCHEINOST M.; ZOUBKOVÁ I. a kolektiv. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: ASPI 2014. s. 441. ISBN 978-80-7478-614-3

2.2. Vývoj kriminality mládeže na území ČR

Dalším a zároveň posledním charakteristickým znakem kriminality, kterým se v této diplomové práci budu zabývat, je její vývoj. Statistiky v takovém případě zaznamenávají vývoj (dynamiku) kriminality v závislosti na čase. V rámci úvah o dynamice kriminality se někdy setkáme s pojmy tendence a trend kriminality. Tendence kriminality nám ukazuje, zda dochází k vzestupu, poklesu míry kriminality či k její stagnaci. Trendem kriminality se pak stane její tendence zasazená do časové osy a zaznamenání rychlostí jejích změn. Pravidelnosti a diferenciaci ve vývoji kriminality pak slouží k sestavování prognóz budoucího vývoje kriminality.¹²

K porozumění současného stavu kriminality považují za nutné poukázat alespoň okrajově na její vývoj. V 80. letech měla kriminalita mládeže celkem setrvalý stav, kdy bylo dle statistik stíháno průměrně 6 000 mladistvých a kolem 4 000 pachatelů ve věku do 15 let. Takto nízká kriminalita však mohla být důsledkem hned několika příčin. Jednou z nich mohly být legislativní změny, které tzv. bagatelní delikty přesunuly do oblasti přestupků. *„Příčinou nízkého počtu odsouzených jsou kromě rozsáhlé amnestie presidenta republiky ze dne 1.1.1990 a již uvedeného zrušení kategorie přečinů i zásadní společensko-politické změny, jejichž průvodním jevem byly i poruchy v činnosti soudů, prokuratur a bezpečnostních orgánů způsobené např. personálními změnami.“*¹³ V 90. letech pak došlo k podstatnému vzestupu registrované činnosti obecně, u mladých pachatelů až na dvojnásobek. Tento vzestup pak kulminoval v roce 1996, kdy statistiky uvádějí více než 23 000 pachatelů mladších 18 let. Od tohoto roku má pak kriminalita těchto pachatelů mírně sestupnou tendenci, kdy poprvé v roce 2004 se počet mladých pachatelů dostal pod hranici 10 000 osob.

Tabulka č. 3: Podíl stíhaných osob do 18 let na všech známých stíhaných osobách v letech 2002, 2004, 2006, 2010 a 2012

pachatelé	2002	2004	2006	2010	2012
celkem	110 800	108 061	110 339	112 447	113 024
do 18 let	12 883	9 931	8 835	5 616	4 857

¹² NOVOTNÝ O; ZAPLETAL J. a kolektiv, *Kriminologie*, 2. vydání. Praha: ASPI 2004. s. 62. ISBN 80-7357-026-2

¹³ NOVOTNÝ O; ZAPLETAL J. a kolektiv, *Kriminologie*, 2. vydání. Praha: ASPI 2004. s. 63. ISBN 80-7357-026-2

%	11,6	9,2	8,0	5,0	4,3
---	------	-----	-----	-----	-----

Pramen: Policejní statistiky

Z předložených statistik je zřejmé, že klesající trend kriminality mládeže stále přetrvává a to i s ohledem na rostoucí registrovanou kriminalitu obecně. Můžeme se jen domnívat co je příčinou tohoto jevu, zcela bezesporu k tomu však přispěla legislativní změna s účinností od roku 2002, kdy došlo ke zvýšení minimální hranice způsobené škody mezi přestupkem a trestným činem z 2000,-Kč na 5000,-Kč, čímž došlo k dekriminálnímu značnému počtu méně závažných majetkových deliktů, které dlouhodobě tvořily a stále tvoří převážnou část celkové kriminality páchané mladými lidmi. V roce 2015 bylo prozatím ke dni 31.5.2015 registrováno celkem 109 143 trestných skutků, z toho je prokazatelně 536 mladších 15 let a 1 185 pachatelů do 18 let.

Tabulka č. 4: Údaje o známých pachatelích v poměru na obyvatelstvo za roky 2012 až 2014

	2012		2013		2014	
	známí pachatelé	obyvatelstvo ČR	známí pachatelé	obyvatelstvo ČR	známí pachatelé	obyvatelstvo ČR
děti mladší 15 let	1 371	1 560 296	1 286	1 577 455	1350	1 601 045
15+	303 157	8 955 829	324 080	8 934 964	287 310	8 937 230
Celkem	304 528	10 516 125	325 366	10 512 419	288 660	10 538 275

Pramen: Policejní statistika a statistika ČSÚ

3. PŘÍČINY KRIMINALITY MLÁDEŽE

Je vždy velmi žádoucí se zamyslet nad otázkou, proč když děti přicházejí na svět s určitými genetickými dispozicemi, které jsou do budoucna z velké části ovlivnitelné, z některých se stávají devianti a z některých ne. Co je těmi příčinami, které z některých mladých lidí udělají agresivní recidivisty, jejichž jednání je trvalejšího rázu a jen těžce se budou v budoucnu začleňovat do společnosti. Právě tyto příčiny, které mohou zapříčinit vznik chování, které se odchyluje od standardů a jakkoliv může negativně ovlivnit společnost, jsou předmětem zkoumání nauky etiologie sociálně deviantních jevů.¹⁴ Jejím úkolem je za pomoci různých vědních oborů, jako je psychologie, sociologie, biologie aj., zkoumat jednotlivé okolnosti, podmínky a situace, se kterými mladí lidé přicházejí do styku a hodnotit, jaký vliv na ně ty které faktory mají. Analýza těchto tzv. kriminogenních faktorů je pak velice přínosná například pro účinnou prevenci a předcházení těchto problémových situací.

Mladí lidé jsou mnohdy postaveni před situace, které s ohledem na svůj věk a nezralost nejsou schopny správně posoudit, což se projevuje značnou chybovostí v jejich jednání, zejména v náročných a krizových situacích. Mohou to zapříčinit například nedostatky v rodinné nebo školní výchově, neznalost právního vědomí, malá nabídka aktivit ve volném čase apod. Pokud jsou takové negativní vlivy výrazné, opakují se, může být zasažena psychika člověka, tedy jeho motivace, sebeovládání, citová a mravní vyspělost. Mladý člověk si pak k řešení takto náročných životních situací vytvoří svůj vlastní obranný mechanismus, kterým je nejčastěji agrese.¹⁵

Na příčiny kriminality mládeže je dle odborné literatury celá řada názorů, které nejsou ani zdaleka jednotné, ba v mnoha případech i protichůdné. Některé teorie se zakládají pouze na sociologickém základu¹⁶, přičemž zcela absentují biologický základ jedince¹⁷. Jiné se zase naopak zaměřují na studium genetiky, kdy se prováděli výzkumy

---

¹⁴ MUNKOVÁ G. *Sociální deviace*. Karolinum, Praha 2001. s. 9. ISBN 80-246-0279-2

¹⁵ PČR SOKOLOV. *Příčiny a podmínky páchaní trestné činnosti dětmi a mládeží*. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/kriminalita-mladeze/priciny-a-podminky-pachani-trestne-cinnosti-detmi-a.html>

¹⁶ Například teorie sociálního učení, teorie diferenciací příležitostí apod.

¹⁷ VANTUCH P. *Kriminalita mládeže a její prevence*. 1.vyd., Praha: Horizont, 1984. s. 84- 86. ISBN 40-064-84

jednovaječných dvojčat nebo adoptovaných dětí. Dle mého názoru je však velice důležité všechny tyto faktory chápat ve vzájemném kontextu, protože se navzájem doplňují a ve svém souhrnu vytváří osobnost člověka. Všechny kriminogenní faktory jako jsou genetické předpoklady, biologie či sociální okolí jsou navzájem podmíněné a provázané a teprve společně mohou vést k úspěšné analýze příčin kriminality mládeže. V návaznosti na uvedené skutečnosti si níže dovoluji příčiny delikventního jednání rozdělit na vnitřní a vnější.

3.1. Vnitřní faktory

Jak jsem již uvedla výše, při studiu příčin kriminality mládeže nelze opomenout biologický základ, se kterým děti přicházejí na svět. Je předmětem diskuzí mnoha odborníků, jak značný vliv má genetická výbava na vznik kriminálního jednání jedinců. Tímto se zabývalo také mnoho kriminologů, kteří využívali mnoha metod k odhalení takového vlivu. Příkladem bych uvedla studii S. A. Mednicka¹⁸, který s několika týmy zpracovával data o adoptovaných dětech¹⁹. Adopční studie se zaměřovaly na výchovu adoptovaných dětí v různě ekonomicky orientovaných rodinách. Děti byly umístovány do rodin s rozdílným společenským a ekonomickým statutem, přičemž bylo zjištěno, že tyto vlivy značně oslabily projevy dědičné dispozice ke kriminálnímu chování. Děti, které byly umístěny do chudých rodin, měly o 40% větší sklony k nežádoucím návykům než ty, které byly umístěny do opačných rodinných poměrů. Podle Mednicka tedy lepší okolní podmínky snižují pravděpodobnost kriminality mládeže, a to s ohlednutím od jejich genetické výbavy. Vlivy prostředí mají tedy dle jeho názoru o něco větší váhu než biologický základ.²⁰

Nelze však nesouhlasit se skutečností, že konkrétní genetické dispozice určují obecný a velmi široký rámec možností člověka, které jsou pak dále profilovány okolními podněty. *„Člověk si při svém narození přináší na svět určité dispozice, jež ve většině případů nejsou samy o sobě ani špatné, ani dobré, lze o nich pouze konstatovat,*

---

¹⁸ Sarnoff A. Mednick, PhD., Dr.Med. je uznávaným odborníkem v oboru psychologie, přičemž svoje celoživotní dílo věnuje především studiu duševních poruch a vlivům genetického základu na vznik takovýchto onemocnění.

¹⁹ MATOUŠEK O.; KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence*. Portál s.r.o., Praha 1998. s. 15. ISBN 80-7178-226-2

²⁰ MATOUŠEK O.; KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence*. Portál s.r.o., Praha 1998. s. 24. ISBN 80-7178-226-2

že některé z nich jsou rizikovější než jiné a jejich pozitivní modifikace je obtížnější.²¹ Dispozice k neadekvátnímu chování jedince však může pramenit i z nejrůznějších poruch centrální nervové soustavy, které mohou mít původ ještě v období před porodem dítěte. Na takový vývoj může mít vliv jak řada genetických faktorů, tak i vlivy působící na matku v průběhu těhotenství, kdy může vlivem různých chorob nebo psychické zátěže dojít k neúplnému nebo vadnému vývoji některých orgánů, především pak mozku. Takto postižení jedinci se pak projevují psychickou labilitou, neklidem, impulsivním jednáním, spíše nižším IQ, přičemž mohou vyústit až v propuknutí duševních onemocnění jako jsou psychózy, neurózy nebo třeba schizofrenie. Ze statistik a výzkumů pak vyplývá, že delikventi mají v průměru nižší inteligenci, což však nemusí být jen následkem intelektových dispozic, ale mnohdy zanedbáním řádné výchovy.

Z dlouhodobých statistik vyplývá, že důležitou roli jako kriminogenní faktor hraje i pohlaví jedince. Muži totiž trestnou činnost páchají zdaleka častěji než ženy, což je dáno právě nejen jejich genetickou výbavou, ale například i jejich jiným společenským postavením, kdy na muže je v rámci společnosti vyvíjen větší nátlak. H. Záškodná ve své knize uvádí, že chlapci jsou více delikventní než dívky, a to v poměru osm ku jedné.²² Tento rozdíl může být způsoben například i větší agresivitou mužů, která je způsobena hormonem testosteronem.

Genetické dispozice ve smyslu psychických zátěží nejsou však jedinou podskupinou biologického základu, který jsem měla na mysli v úvodu této podkapitoly. Je zapotřebí sem zařadit také viditelné fyzické anomálie či odlišnosti, které bezesporu mohou jedince poznamenat na vývoji jeho duševního života. Invalidita nebo jiná odlišnost může dítě izolovat od aktivit, které jeho vrstevníci provozují ať už ve škole nebo především ve volném čase. Dítě bývá pro svou tělesnou vadu zesměšňováno, ostatní děti ve stejném věku mnohdy neumí přiměřeně reagovat na takovou odlišnost a jedince spíše vytlačí na okraj skupiny. Reakcí na takovou situaci může u takto postižených dětí často přerůst v neadekvátní, až kriminální chování, kdy se dítě snaží kompenzovat si způsobená duševní traumata.

---

²¹ GRÍVNA T.; SCHEINOST M.; ZOUBKOVÁ I. a kolektiv. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: ASPI 2014. s. 447. ISBN 978-80-7478-614-3

²² ZÁŠKODNÁ H. *Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie*. Nakladatelství Triatlon, 1998. s. 24. ISBN 978-80-7387-306-6

V neposlední řadě bych ráda zmínila, že mezi biologické determinanty, které mají výrazný možný vliv na kriminální jednání mládeže, patří i alkohol a drogy. Mimo skutečnost, že obstarání těchto statků stojí za značnou částí majetkové kriminality mladých lidí, kteří si je nedokáží odepřít přesto, že na ně nemají finanční prostředky, stojí také fakt, že tyto látky působí na každý organismus jinak a každý jedinec jinak reaguje na alkoholovou intoxikaci. U mnoha jedinců pak může podnítit agresi, která je úzce spjata s pácháním kriminální činnosti, kdy je jedinec bez zábran, snadno ovlivnitelný skupinou a často velmi neadekvátně reaguje. V současné době je na zvyšující se agresi poukazováno velmi často a tento jev je předmětem mnoha analýz, ze kterých však vyplývá, že s ohledem na strukturu osobnosti jsou příčiny projevů agrese velice individuální. Ve valné většině případů se však jedná o příčiny, které lze již v raném dětství za pomoci rodičů zpracovat.²³

3.2. Vnější faktory

V průběhu vývoje každého jedince se teprve za pomoci vlastních zkušeností a setkávání se s dalšími vnějšími vlivy formuje jeho osobnost, kriminologové nazývají tento proces tzv. sociálním učením. Je tím zejména okolí člověka, které vytváří sociální prostředí, ve kterém se ten či onen jedinec pravidelně pohybuje a je tedy pod jejím vlivem. Kriminalita je stavem dynamickým a odráží stav společnosti, tedy je úkolem každého z rodičů a dalších blízkých osob, obecně pak společnosti, aby pozitivně ovlivnili působení na mládež. Každý jedinec vstřebává tyto podněty různě, někteří jsou vůči nim dokonce imunní, přesto se kriminologové shodují na vlivech sociálního prostředí, které jsou pro mladé lidi rizikovější, než jiné a stojí tak z velké části za rozvojem kriminálního jednání. Dle mého názoru je velice důležité se na tyto vnější faktory zaměřit a to z jednoduchého důvodu, tedy že jsou z vlastní vůle nejsnadněji ovlivnitelné a jejich prostřednictvím lze nejsnáze předcházet rozvoji kriminálního jednání od raného věku. S tímto souvisí i prevence, tedy působení státních i nestátních subjektů, které napomáhají tvořit sociální prostředí těm jedincům, kteří mají rizikovější předpoklady, tedy některé faktory narušují jejich proces socializace.

---

²³ PhDr. MARTÍNEK Z., *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. GradaPublishing a.s, 2009. s. 16. ISBN 378-80-2476879-5

V následujícím výčtu uvádím jen některé z kriminogenních faktorů, kterými se budu blíže v této diplomové práci zabývat v následujících kapitolách:

- rodinné prostředí, ve kterém jedinec žije – např. rodinné vztahy, ekonomická situace, výchova
- vzdělávací proces – předškolní a školní zařízení, které jedinec navštěvuje
- způsob trávení volného času – pocit nudy, nevhodné volnočasové aktivity nebo naopak negativní projevy spojené s vysokým společenským statutem

3.2.1. Rodinné prostředí

Rodina je vůbec prvním faktorem, který dítě ovlivní a bezesporu také jedním z nejzásadnějších. Rodina je sociální skupinou lidí, kteří jsou si intimně velice blízcí a mezi nimiž dochází k vytváření velmi pevných sociálních vazeb. Členové rodiny jsou prvními, kdo dítěti zprostředkovávají názory a pohledy na nové skutečnosti. Vytvářejí hodnotový a morální systém, do kterého se nový člen rodiny začlení a postupně ho považuje za vlastní. Chybné nebo nevhodné postoje pak mají značný vliv na vývoj jedince, neboť ho do budoucna značně deformují. Antikriminogenní vývoj dítěte bývá spojován s funkčním rodinným zázemím, kdy je důležité se neustále přizpůsobovat věku a schopnostem dítěte a dle těchto faktorů volit přiměřenou otevřenost k okolnímu světu.²⁴ Analýzy rodinného života delikventů však svědčí o pravém opaku, tedy o asociální rodině s chybějící vnitřní disciplínou popř. nekonzistentní výchovou.²⁵

Již vznik rodinného zázemí může být problematickým, jestliže je rodina na potomka nepřipravená, rodina je neúplná nebo dokonce jde o nechtěné dítě. V různých případech je založení rodiny řešením osobních problémů, přičemž rodiče nehledí například na finanční situaci, rodinné zázemí a nepřipouští si, že osobní problémy mohou do budoucna vývoj dítěte značně ovlivnit. Vznik rodiny může být také často náhodný, kdy vzájemné poznání lidí není natolik důkladné, že soudržné vazby jsou velmi pomíjivé.

Absence jednoho z rodičů je také značně rizikovým faktorem, neboť v praxi je velmi složité plnohodnotně nahradit funkci druhého z rodičů. „*V anamnézách mladých*

---

²⁴ GRÍVNA T.; SCHEINOST M.; ZOUBKOVÁ I. a kolektiv. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: ASPI 2014. s. 449. ISBN 978-80-7478-614-3

²⁵ MATOUŠEK O.; KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence*. Portál s.r.o., Praha 1998. s. 44. ISBN 80-7178-226-2

*pachatelů obecně zjišťujeme, že jejich život v rodině byl z různých důvodů neradostný. Při konfliktním soužití rodičů nebo při jejich rozchodu se dítě mnohdy stává přítěží, ať již z hlediska materiálního, psychického či sociálního.*²⁶ Při rozpadu rodiny se jedinec dostává do role odstrkovaného, který je pro členy rodiny spíše přítěží nebo naopak protěžovaného a nezdravě ochraňovaného dítěte. V případě, že se dítě stane prostředkem boje mezi oběma rodiči, kdy každý z nich ho využívá k vlastním egoistickým cílům, je jen otázkou času, kdy dítě tuto situace vytuší a začne jí zneužívat ve svůj prospěch. Neúplná rodina, nejčastěji s chybějícím otcem, je pak dle statistik významně častěji charakteristikou vzniku delikvence u dítěte.²⁷ Dítě může být v případě neúplné rodiny i přítěží sociální a to především v případě příchodu nového partnera. Z hlediska funkčnosti je nový člen rodiny velmi rizikovým faktorem. Mnohdy nebývá přijat s nadšením ze strany dítěte a nevýhodou je, že se nový člen nemůže spolehnout na svůj přirozený úsudek, a to jednoduše proto, že jeho genetická výbava je zkrátka odlišná od dispozic dítěte. Problém pak nastává tehdy, když vychovatel přistupuje ke své nové roli bez ohledu na zranitelnost dítěte, které se pak může v důsledku vzdoru chovat negativisticky. Je pak velice složité takto vybudovanou zeď mezi oběma členy rodiny překročit a vytvořit si pevnější citové vazby.

Důležitou funkcí rodiny je také funkce ekonomická. Ekonomická úroveň rodinného zázemí je jedním ze specifických kriminogenních faktorů u mládeže. Na jedné straně stojí mladí pachatelé pocházející z rodin z konce ekonomicko-sociálního žebříčku, kteří si pro pořízení vlastních statků opatřují finanční prostředky mnohdy kriminální činností. Rodiče jsou často nezaměstnaní nebo pracují v zaměstnáních s nízkým finančním ohodnocením. Mladí lidé pak u ostatních vrstevníků vidí to, co doma nemají a snaží se jim vyrovnat, aby nebyli izolováni na okraj společnosti. Oproti tomu jsou skupiny pachatelů, kteří vyrůstají ve výrazném ekonomickém nadbytku. Dostatek prostředků a času se pak projevuje permanentní nudou, kdy je pak jen otázkou náhody,

---

²⁶ NOVOTNÝ O; ZAPLETAL J. a kolektiv. *Kriminologie*. 2. vydání. Praha: ASPI 2004. s. 393. ISBN 80-7357-026-2

²⁷ MÜHLPACHR P. *Sociopatologie*. Nakladatelství Masarykova univerzita Brno, 2008. s. 171. ISBN 978-80-210-4550-7

kdy se takový mladý člověk dostane k alkoholu, drogám, začne se seberealizovat v agresivních skupinách nebo zda zvolí jinou formu sebedestruktivního jednání.²⁸

S finanční situací rodiny úzce souvisí i úroveň vzdělání jejích členů. Ze statistik dlouhodobě vyplývá, že mladí pachatelé bývají ze značné části z rodin s pouze základním vzděláním, kterým chybí i jakákoliv další kvalifikace. Děti, které v takovém prostředí vyrůstají, pak nejsou samy motivovány k lepším výsledkům a v budoucnu spíše inklinují k nezaměstnanosti a kriminalitě.

Ve světle výše uvedených skutečností by se mohlo zdát, že jen neúplné či disfunkční rodiny vychovávají mladé devianty a dobrým rodičům se tyto problémy zcela vyhýbají. I pokud dítě vyrůstá v úplné rodině, v dostatečně podněcujícím prostředí s vyhovující ekonomickou úrovní a vyrovnanými vztahy, může docházet k jeho tzv. subdeprimaci.²⁹ Dítě může kupříkladu vyrůstat v příliš benevolentní nebo příliš kritické rodině. Rodiče na něj mohou klást příliš vysoké nároky, na které dítě nemá dostačující schopnosti nebo naopak dostatečně neprojevují zájem a zainteresovanost na jeho psychických potřebách. Dítěti pak chybí základní jistota v rodinném společenství, což může být jedním z faktorů podněcujících kriminální chování jedince.

3.2.2. Škola

Ve škole se poprvé dítě setká s jinou skupinou lidí, s jinou společností, než se kterou bylo ve styku doposud. V rodině jsou morální a jiné hodnoty nastaveny stejně, ve škole tomu tak už ale být nemusí. Kolem šestého roku, v některých předškolních zařízeních i dříve, je tedy dítě konfrontováno s normami a hodnotami, které mu již nezprostředkovávají rodiče, ale musí se s nimi samo dle zkušeností a vlastního rozumu vyrovnat samo. Stává se součástí kolektivu a je nuceno přizpůsobit se jednak předem nastavenému režimu (ranní vstávání, začátek vyučování, přestávky apod.) a jednak ostatním spolužákům.

V takovém případě je rozhodující, zda postoje učitele jsou shodné s postoji rodičů. Pokud jsou tyto postoje nějak významně protichůdné, nemusí si s nimi dítě vědět rady a

---

²⁸ JEDLIČKA R. a kolektiv. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Themis, 2004. s. 322. ISBN 80-7312-038-0

²⁹ MATOUŠEK O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. s. 144. ISBN 80-86429-19-9

nedokáže se s tak rozdílnými názory samo vyrovnat. Tyto problémy mohou vyústit neukázněností, problémovostí jedince a jevem nazývaným stigmatizace „*tj. trvalé a špatně změtené zařazení jedince do určité negativně hodnocené kategorie žáků*“³⁰. Stigmatizace může v některých případech vést až k úplnému odloučení mezi učitelem a žákem a škola pak naprosto ztrácí výchovnou a edukativní funkci.

Ve škole na jedince nepůsobí jen učitel, ale dítě se také poprvé dostává do pravidelného styku se svými vrstevníky. Škola je kolektivním formálním zařízením, kde se dítě setkává nejen s dětmi, se kterými si rozumí a vychází s nimi, ale musí se vypořádat i s řešením případných konfliktních situací. Přesto existuje řada okolností, které mohou vyústit v izolaci dítěte na okraji třídy, kdy může být jedinec z jakéhokoliv důvodu zesměšňován či trestán, ať už je to z důvodu velké hyperaktivity, špatné sociální situace, problémovosti nebo třeba fyzické anomálie. Může se jednat i o případ, kdy dítě sice není vyloučeno z kolektivu, ale není akceptováno ani vytouženou skupinou vrstevníků, mezi které by chtělo patřit. „*Negativní vývoj mladého člověka může být nastartován též tím, že je ve své snaze být akceptován pozitivní skupinou odmítnut. Takováto frustrující situace – zvláště když se opakuje – může vyvolat krizi i u jedince s dosud bezkonfliktně probíhajícím výchovným procesem.*“³¹ Opakem pozitivní skupiny je pak skupina negativní, jejíž členy většinou zahrnujeme mezi rizikové ohledně kriminální činnosti. Pokud dítě nerado tráví čas ve škole, hrozí nebezpečí vzniku záškoláctví. Může tak vyvrcholit projevená nechuť k učení, problém s učitelem nebo konflikty se spolužáky. Z výzkumů však vyplývá, že pokud je takové záškoláctví spojeno i s problémy v rodině, kdy dítě například i uteče z domova, výrazně tak stoupá pravděpodobnost nastupující kriminální kariéry. Projevuje se tak z části nezodpovědnost jedince, určitá vzpoura proti systému a zejména neschopnost dítěte konstruktivně řešit mezní situace.

Dle mého názoru postupem času stráveného ve škole slábne výchovná role učitele a na jedince mnohem více působí právě vliv jeho vrstevníků. Obzvláště během dospívání, kdy zřejmě i slábne vliv rodiny, je hlavním prostředkem poznání sebe sama právě

---

³⁰ GRÍVNA T.; SCHEINOST M.; ZOUBKOVÁ I. a kolektiv. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: ASPI 2014. s. 397. ISBN 978-80-7478-614-3

³¹ GRÍVNA T.; SCHEINOST M.; ZOUBKOVÁ I. a kolektiv. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: ASPI 2014. s. 398. ISBN 978-80-7478-614-3

vrstevnická skupina, která zastihuje vliv všech ostatních skupin.³² Dochází k tomu v době, kdy se jedinec začne osamostatňovat a názorově vymezovat proti rodičům a vychovatelům. Takovéto vrstevnické skupiny se formují nejen ve škole, ale třeba i v místě bydliště, v místě, kde jedinec tráví volný čas apod. Myslím, že spousta rodičů si neuvědomuje, že fakt, v jaké partě vrstevníků se jeho dítě pohybuje, je jedním z nejdůležitějších faktorů, které mohou ovlivnit jeho budoucí chování. Je důležité zmínit skutečnost, že v současné době kriminologové upozorňují, že valná většina kriminality mládeže je páchána právě ve skupinách. Mladí lidé se v interakci s ostatními cítí silnější a méně ohrožení. Potřebují si navzájem dokazovat svoji sílu a vlastnosti, kterými disponují. Záleží také na intelektu a sugestibilitě každého dítěte, kdy jedinec může trestnou činnost páchat například pod příkazem staršího nebo silnějšího jedince, kdy slabší se mu tak snaží zavděčit, aby nebyl z party vyčleněn. Tím spíše jsou děti skupinou ovlivněny, pokud nemají doma vyhovující rodinné prostředí. Tak dochází ke značnému ztotožnění se skupinou, přičemž *„nároky na konformitu ve vrstevnické skupině zahrnují nejen způsob vyjadřování, ale i úpravu zevnějšku, druh preferované hudby, způsob chování k opačnému pohlaví, postoj ke škole, případně k práci, k rodičům, k penězům, k sexualitě, ke kouření, k drogám, k alkoholu atd.“*³³ Z uvedeného je patrné, že v případě silného vlivu skupiny na jednotlivce je vliv především dříve převládající rodiny značně potlačen. Jak plyne z výzkumu, více než čtvrtina dotazovaných mladých kriminálních byla členem závadové party.

3.2.3. Volný čas

Vedle času stráveného v rodině a ve škole, tvoří poměrně značnou část dne dětí také volný čas. Není na místě způsob trávení volného času podceňovat, neboť právě v tomto období se osobnost dítěte dotváří nejvíce. Vyznačuje se dobrovolností, tedy jedinec by si sám měl vybrat, jak a s kým bude volný čas trávit. Obzvláště v nižším věku napomáhají zaplnění volného času dítěte různé výchovné instituce, které rodičům nabízejí rozmanitou řadu zájmových činností.

---

³² MATOUŠEK O.; KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence*. Portál s.r.o., Praha 1998. s. 83. ISBN 80-7178-226-2

³³ MATOUŠEK O.; KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence*. Portál s.r.o., Praha 1998. s. 85. ISBN 80-7178-226-2

Právě zájmová činnost je jedním z žádoucích způsobů trávení volného času, které přispívá ke správnému rozvoji osobnosti. Je třeba nalézt oblíbené zájmy dítěte a ve volném čase pak uspokojovat a rozvíjet jeho potřeby, zájmy a především schopnosti. Zájmová činnost se primárně zaměřuje na rozvíjení daných zájmů, sekundárně však mladým lidem přináší mnohem více. Aktivní účastí se učí plánovat, rozvrhnout si čas, vytyčit si cíle, objektivně hodnotit výsledky své činnosti a také řešit vzniklé problémy. Zejména v počátcích by měl být způsob trávení volného času předmětem kontroly každého z rodičů. Je prokázáno, že u osob s nižším intelektem je delikventní kariéra úzce spjata s kontrolou způsobu trávení volného času. V případě, že jsou takovýto jedinci méně podřízeni doзору rodičů, samovolně tráví volný čas velmi asociálně, což může vést k rozvoji kriminálního chování.³⁴

Pokud mladí lidé netráví svůj volný čas konstruktivně, mohou se začít nudit. Naplňování pocitu nudy je obecně spjata s mladými lidmi ohroženými delikvencí. *„Víme, že se volný čas může dokonce stát i zdrojem velmi vážného ohrožení. Při neorganizovaném trávení volného času dochází k velké části úrazů dětí, mladí lidé svým jednáním ohrožují sebe i druhé experimentováním s drogami, z nudy překračují zákon, dopouštějí se šikany, krádeží a zaměřují svou agresivitu na příslušníky etnik.“*³⁵ Nenaplněný volný čas svádí k činnostem, které by dítě za jiných okolností vůbec nezkusilo, ale z pocitu nudy se jedinec zejména pod tlakem skupiny může dostat do velmi nežádoucích situací. Dítě pak volí cestu, že než aby se samo nudilo doma, bude raději součástí nějaké problematické party, kde zažije alespoň vzrušení.

Obzvlášť v současné době se nabízí také jeden z mnohdy převažujících způsobů, jak dnešní mládež tráví svůj volný čas. Je jím Internet a především pak velká škála dostupných sociálních sítí jako je Facebook, Twitter, Instagram a mnoho dalších. V dnešní době již málokdo nemá vlastní počítač či chytrý mobilní telefon s přístupem na internet. Z vlastní zkušenosti vím, že již ve dvanácti letech má většina dětí svůj vlastní telefon a dokonce i svůj vlastní počítač. Z pohledu rodičů je velmi složité tento způsob trávení volného času kontrolovat, aniž by tak nezklamali důvěru svých dětí.

---

³⁴ NETÍK, K., VEČERKA K., NEUMANN, J. *Mladistvý pachatel násilné trestné činnosti*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1987. s. 31. ISBN 80-7338-033-1

³⁵ PÁVKOVÁ J.; HÁJEK B.; HRDLÍČKOVÁ V.; PAVLÍKOVÁ A. *Pedagogika volného času*. Portál, 2002. s. 12. ISBN 80-7178-711-6

Pokud se tedy dítě dostane v rámci užívání Internetu do jakéhokoliv problému, rodič se musí spoléhat na vychování a vzájemný citový vztah, tedy že se dítě rodiči samo svěří. Jedním z největších problémů co se týče sociálních sítí je pak samozřejmě tzv. kyberšikana. Jedná se o případy, kdy agresor, velice často se jedná o osobu známou, například spolužáka, vytrvale obtěžuje, slovně napadá a šikanuje svoji oběť. Průzkumy ukazují, že počet dětí, které se s kyberšikanou někdy setkalo je až alarmující. Oběti takového obtěžování se se svými problémy ve valné většině případů nikomu nesvěří, jelikož se za nastalou situaci stydí a bojí se, že by byli ostatními nebo dokonce samotným agresorem zesměšněni. Kyberšikana, stejně jako ostatní druhy šikany, má však obrovský vliv na psychiku jedince, jsou však známy i případy, kdy končí napadením nebo dokonce smrtí (např. sebevraždou).

4. KONTROLA KRIMINALITY MLÁDEŽE

S ohledem na skutečnost, že kriminalita mládeže je jakýmsi pomyslným předstupněm obecné kriminality dospělých, má společnost, potažmo stát zvláštní zájem na jejím potlačení. Je totiž více než pravděpodobné, že delikventní nezletilý bude trestnou činností v jakékoliv formě páchat i v budoucnu, a proto je nezbytné, aby zejména stát zabezpečil ochranu zájmů ostatních osob tím, že se zaměří na potírání kriminality mládeže. Společnost obecně vzato samozřejmě kriminality zbavit nelze, lze se však zaměřit na její snížení, a to všemi možnými a dostupnými prostředky.

Kontrola kriminality mládeže je součástí kontroly sociální, která představuje prostředky, kterými společnost působí na chování lidí a dosahuje tak žádoucí společenské konformity chování svých členů. Zaměřuje se především na chování odchylné od sociálních norem a jiných neformálních pravidel. Kontrola kriminality mládeže je pak činností spočívající v plnění úkolů společnosti a státu při ochraně občanů proti nežádoucímu chování některých jedinců. Zahrnuje veškeré instituce, strategie a sankce, jejichž cílem je dosažení přijatelnosti chování regulovaného trestním právem. Cílem by mělo být udržení kriminality v určitých přijatelných mezích, popřípadě jejím omezování. Instituce, které takovou kontrolu vykonávají lze pak rozdělit na formální a neformální. Formálními institucemi jsou takové, jejichž působení je normativně upraveno a na jejichž pracovníky a jsou kladeny vysoké profesní a mravní nároky. Jedná se například o policii, soudy apod. Oproti tomu instituce neformální jsou taková uskupení, která na jedince působí bez jakéhokoli specifického zmocnění, mnohdy bez jakékoli struktury, jako například škola, rodina nebo zájmové organizace. Důležitou roli zde hraje složka emotivní, hodnotová, zabezpečovací, kdy kontrola chování jedince není většinou primárním úkolem dané instituce a zdaleka ne jediným. Tyto subjekty také na rozdíl od těch formálních mnohdy nedisponují dostačujícími sankcemi a pro delikventního jedince nepředstavují udělované tresty žádnou hrozbu. Z vlastní zkušenosti vím, že v dnešní době není pro některé děti žádnou hrozbou fakt, že by je mohli vyloučit ze školy, že dostanou od rodičů pohlavek apod. Neformální instituce tedy nemají tak výraznou represivní složku, neboť nemají možnost delikventa citelně potrestat, přesto však plní značnou funkci preventivní, a to především

proto, že na jedince působí po dlouhou dobu a formují tak mantinely společensky přijatelného chování.

Posledně zmíněným se dostávám i ke dvěma základním strategiím, prostřednictvím kterých je kontrola realizována: prevence a represe. Tyto dvě metody lze přirovnat k principu, který je uplatňován napříč celou výchovou, tedy principu cukru a biče. Na jedné straně vytváření pozitivního prostředí a motivace, na straně druhé pak negativní reakce na porušení pravidel, v tomto případě trestněprávních norem. Ani jedna z těchto metod však, stejně jako v běžném životě, nesmí převážet nad druhou, zejména pokud se v případě mládeže jedná o složku represivní. Bez správného pochopení celého systému a ztotožnění se jedince s obsahem norem nemůže dojít k dlouhodobému výsledku projevujícího se trvalejším snížením kriminality. K tomuto závěru pak začali docházet i v polovině 90. let zákonodárci, kdy význam prevence začali respektovat jako rovnocenný protipól represe.

Dalším důležitým milníkem v této teorii je pak i přijetí ZSVM, který i nadále prohlubuje funkci preventivní koncepce kontroly kriminality mládeže, přičemž se v této souvislosti můžeme setkat i s často užívaným pojmem restorativní justice, který je protipólem tzv. retributivního pojetí. Restorativní justice klade důraz na „hledání způsobu, jak pachatelům umožnit žít a uplatnit se v určité komunitě a jak odstranit konfliktní stavy spojené se stíhanou trestnou činností“³⁶. Toto pojetí, které se nově do značné míry uplatňuje i u dospělých pachatelů, počítá nejen s aktivní rolí mladistvého pachatele, ale i poškozeného a dalších dotčených subjektů v trestním procesu, a také s působením sociálních společenství, v nichž se tyto subjekty vyskytují. „Trestný čin je v takovém případě posuzován jako určitý sociální konflikt mezi obětí trestného činu a jeho pachatelem. V trestním procesu se proto počítá s aktivní rolí obviněného a individuální oběti. Důraz je kladen na odstranění konfliktu mezi nimi.“³⁷ Restorativní pojetí se tedy soustřeďuje se na nápravu škodlivého následku, na motivace mladého pachatele k pozitivní změně chování a na objasnění příčin jeho trestné činnosti, přičemž

---

³⁶ ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. C. H. Beck, 2011. s. 76. ISBN 978-80-7400-350-9

³⁷ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. str. 52. ISBN 80-86473-08-2

klade důraz na individualizaci každého jedince, kdy musí v rámci trestního řízení dojít ke zjištění veškerých vlivů, které delikventnímu jednání pachatele předcházely.

4.1. Prevence

Preventivní strategie se orientuje výhradně na předcházení trestné činnosti. Využívá k tomu zdroje z různých oblastí sociálního života, tedy nejen justici a samotné trestní právo. Jedná se tedy o soubor nejrůznějších i mimotrestních aktivit, které se orientují na odstranění, oslabení či neutralizace kriminogenních faktorů s cílem zastavit růst kriminality nebo docílit její zmenšení.³⁸ Půjde tedy zejména o působení na faktory jako je potenciální pachatel, potenciální oběť, příležitosti či podněty k páchání trestné činnosti či vytváření zábran proti jejímu páchání. Dle těchto parametrů potom můžeme kriminální prevenci klasifikovat na prevenci situační, kdy se instituce zaměřují především na vytváření bezpečného prostředí (např. kamery na ulicích, dostatečné osvětlení apod.), prevenci viktimologickou, která se uplatňuje u vytipovaných skupin jedinců, kteří jsou díky některým specifickým znakům více ohroženi jako příležitostné oběti trestné činnosti, či prevenci sociální, která se zaměřuje především na osoby v jakkoliv složité životní situaci, která by mohla mladistvého dohnat až k trestné činnosti.

Jako stěžejní klasifikaci preventivních aktivit je zapotřebí zmínit především systém, podle nějž dělíme prevenci na primární, sekundární a terciální³⁹, a to podle okruhu jejich adresátů. Prevence primární je specifická zejména širokým okruhem adresátů, kdy preventivní aktivity jsou adresovány celé společnosti. Působí tak na všechny osoby bez ohledu na stupeň jejich rizikovosti či kriminální ohrožení. Cílem tohoto typu prevence je vytvořit takové sociální prostředí ve společnosti, ve kterém bude minimum podnětů k delikventní činnosti a které bude pozitivně působit na všechny jedince tvořící takové společenství. S ohledem na tak široký okruh adresátů pak tento druh aktivit nevykonává jednotlivý formální subjekt, ale musí jít o celkově propracovaný systém společnosti, kdy spolupracují veškeré, ať už formální či neformální instituce napříč celou společností. Půjde zejména o vliv rodiny, školního prostředí, způsob trávení volného času, média či státní nebo nestátní organizace. Primární prevence je pak

---

³⁸ MATOUŠEK O.; KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence*. Portál s.r.o., Praha 1998. s. 260. ISBN 80-7178-226-2

³⁹ Jedná se o systém navržený v 70. letech 20. století P. Brantighamem a F. Faustem.

uplatňována pomocí dvou základních oblastí, kterými je poskytování informací neboli osvěta a vytváření pozitivního prostředí. Je velice důležité, aby zejména mládež, která je v důsledku svého věku a mravního vývoje snadno ovlivnitelná, byla seznámena se základními vzorci chování, které pokud budou správně podány a vysvětleny, budou jedinci úspěšně a natrvalo osvojeny. Na podobném principu pak funguje i druhý pilíř primární prevence, tedy vytváření pozitivního sociálního prostředí od raného věku až po dospělost.

Sekundární prevence je oproti té primární již zaměřena na výrazně užší skupiny obyvatel, konkrétně na ty rizikovější. V takovém případě je třeba se soustředit na ty oblasti, kde primární prevence není dostačující a rozpoznat a označit kriminogenní situace, místa či osoby, které jsou takovému působení vystaveny. Mezi takové kriminogenní situace mohou patřit kupříkladu nebezpečné křižovatky, nádražní haly, pokud půjde o skupiny osob, pak to mohou být bezdomovci, narkomani apod. Ve spojení s rizikovější skupinou osob se můžeme v této souvislosti setkat s pojmem „riziková mládež“. Jak jsem již zmínila v předchozí kapitole, zejména u mládeže je nejvýznamnějším kriminogenním faktorem působení rodinného prostředí.⁴⁰ Děti z neúplných nebo špatně fungujících rodin mají zdánlivě větší pravděpodobnost k rizikovějšímu delikventnímu chování. Odborníci se shodují, že důležitým opatřením by v takovém případě mohlo být rozšíření institutu rodinné mediace jako předstupně rozvodu a jiných krajních řešení. Já se však z praxe domnívám, že dlouhodobá disharmonie způsobená umělou snahou o udržení rodiny jako celku, může mít mnohem horší vliv na psychiku dítěte, než zkrátka odloučení jeho rodičů. Neustálé hádky, situace, kdy je s dítětem manipulováno nebo je prostředníkem mezi rodiči, jsou situace, které dlouhodobě nepříznivě působí na vývoj takového jedince a můžeme ho řadit mezi jeden z nejčastějších kriminogenních faktorů vůbec.

Prevence terciální konečně předpokládá, že ke kriminální činnosti již došlo a zaměřuje se pomoc osobám, které buďto v minulosti již takto jednaly, nebo na osoby, které byly oběťmi takovýchto činů. U delikventů tedy půjde o zabránění opakování takové činnosti, tedy k předcházení recidivy. Uplatňuje se zejména systém programů, který jedince naučí respektovat sám sebe, upozorní ho na závadnost jeho chování a

---

⁴⁰ MATOUŠEK O.; KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence*. Portál s.r.o., Praha 1998. s. 264. ISBN 80-7178-226-2

seznámí ho s jinými možnostmi řešení konfliktních situací, které si delikvent pokud možno do budoucna osvojí. Mezi takové programy pak kromě různých skupinových mediací můžeme zařadit i například výchovná opatření ukládaná na základě ZSVM, což však rozvedu v jiné kapitole této práce.

Terciální prevence je nejčastěji spojována s resocializací jedince do společnosti po výkonu trestu. Zejména u mládeže má tento institut vysoký význam, kdy je důležité se snažit o obnovení původních pozitivních vazeb v životě delikventa, aby se tak předcházelo recidivě. Obecně platí, že delikvent ve výkonu trestu má před jeho skončením pochyby o jeho vyrovnání se s každodenní realitou v obyčejném životě a pokud zde nebudou existovat instituce, které budou takovému jedinci nápomocny, je více než pravděpodobné, že nevyspělá osoba sama nebude mít dost zkušeností na to, aby se s takovou zátěží vyrovnala. V takovém případě je pak ale předpokladem pro úspěšnou prevenci spoluúčast takového jedince na daném programu. Bez jeho snahy o nápravu či spolupráce s okolím a bez dostatečné motivace nemůže být takto uplatněná prevence nikdy úspěšná.

U obětí trestných činů je pak úkolem terciální prevence zabránění sekundární viktimizace. Důležitou roli zde hraje celá řada institucí, které musí obětem poskytnout potřebnou psychologickou pomoc a napomoci nápravě následků, ať již se jedná o peněžitou náhradu škody, peněžitou pomoc či právě psychologické nebo sociální programy. Oběti se často stydí a před světem se uzavřou, pro delikventy jsou tak snadnějším objektem trestné činnosti, protože často takovou činnost neohlásí. V rámci terciální prevence je tedy důležité oběti začlenit do společnosti a odstranit jejich stigma. V tomto ohledu se pak osvědčily skupinové terapie, kdy si oběti trestných činů uvědomí, že jedinců s obdobnými problémy je více a společně mohou dosáhnout zlepšení.

4.2. Represe

Protipólem preventivní strategie kontroly kriminality je strategie represivní. V praxi pak efektivní kriminální politika předpokládá, že tyto dva přístupy budou rozvíjeny současně a budou se vzájemně prolínat. Represe představuje reakci na již spáchaný trestný čin, jejím úkolem tedy oproti prevenci není zabránit dosud nespáchaným

skutkům, ale zejména četnými způsoby jejího uplatňování reagovat na skutky již spáchané tak, aby se zabránilo jejich opakování.

Represe má hned několik složek, přičemž jednu část tvoří represe neformální, tedy pojetí represe kriminality ze strany neformálních subjektů. Pokud se u dítěte objeví projev kriminálního chování, mělo by v první řadě dojít k potlačení těchto projevů ze strany rodiny, popř. školního zařízení apod. Takovéto řešení může být mnohdy účinnější, než ihned kontaktovat policii, neboť je velice důležité, aby delikventa za jeho chování odsoudilo i jeho blízké okolí. Tento fakt může napomoci uvědomění si škodlivosti daného chování, kdy se jedinec pod výhrůžkou dalšího trestu může dalšímu kriminálnímu chování vyhýbat.

Mnohdy častější složkou represe a z hlediska kriminologie také nejvýznamnější, je represe trestní, která je vykonávána státem, a to především prostřednictvím orgánů činných v trestním řízení v rámci trestního řízení, ale také dalšími osobami, které se podílejí na výkonu trestu, trestních opatření nebo jiných opatření. Základním prostředkem ve smyslu trestní represe je ukládání trestu jako negativní sankce za spáchaný delikt. V průběhu historie se však vyvíjel náhled na funkci trestu, načež pro přehlednost bych ráda vycházela z klasického pojetí funkce trestu⁴¹, která spočívá v pěti základních funkcích: odplatné, odstrašující, rehabilitační, eliminační a restituční.

Odplatná neboli atributivní patří k jedněm z nejstarších funkcí trestu. Jedná se o důsledek pro pachatele, který pro něj musí znamenat určitou újmu, zpravidla stejnou, jakou tímto jednáním způsobil oběti. Citelnost trestu by tedy měla odpovídat závažnosti spáchané činnosti. Jedná se o jakousi odplatu, která není uplatňována individuálně (tedy obětí), ale kolektivně, tedy prostřednictvím státu. Funkce odstrašující je chápána velmi individuálně, neboť uložená opatření mohou mít na každého konkrétního jedince jinak intenzivní odstrašující účinek. V odstrašující funkci trestu se kumuluje individuální prevence, kdy trest by měl pachatele odradit od dalšího kriminálního chování a prevence generální, kdy by účinek trestu měl odrazovat i další potencionální pachatele. Pachatele by pak měla odrazovat především výše trestu, rychlost uložení trestu a neodvratnost trestu. *„Laická a v médiích oblíbená představa prokládá největší význam výši trestu. Kriminologický výzkum však přesvědčivě ukazuje, že výše trestu má nulový*

---

⁴¹ KARABEC Z. *Kriminologické aspekty trestní represe*, Aspi, 2008. s. 205. ISBN 978-80-7357-376-8

*nebo velmi malý vliv na kriminální chování populace.*⁴² S ohledem na skutečnost, že v případě pocitu odstrašení se jedná o tak subjektivní vnímání jedince, nemusí být vždy míra odstrašení úměrná míře tvrdosti uloženého trestu. Rehabilitační funkce se zaměřuje na dosažení změny v chování pachatele a na jeho opětovné zařazení do společnosti. Spatřuje tedy cíl trestání v tom, aby pachateli bylo poskytnuto takové odborné zacházení, aby si pachatel uvědomil škodlivost svého jednání a dokázal se mu do budoucna sám vyvarovat. Funkce eliminační neboli vylučovací spočívá v izolaci pachatele od zbytku společnosti, čímž dojde k nejúčinnější ochraně společnosti před jeho působením a posledně funkce restituční, která zdůrazňuje význam odstranění následků a význam náhrady škody. Posledně jmenované je pak v úzkém spojení s již zmíněným pojmem restorativní justice, kdy je klasické pojetí trestu doplněno o rozšíření možnosti volby reakce na spáchaný čin a o uplatnění individualizaci přístupu k pachateli.

Výše uvedené funkce trestů se v moderních státech značně prolínají a tresty tak sledují hned několik cílů zároveň. Na jedné straně proti sobě stojí adekvátnost a spravedlivost trestu, na straně druhé stojí samotný přínos trestu, aby nedocházelo ke zbytečné dehumanizaci trestání bez jakéhokoli dalšího preventivního účinku. Trest by pak svým způsobem ztrácel na významu, kdyby pachatele nikterak neodstrašoval či nenapravoval.

---

⁴² MATOUŠEK O.; KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence*. Portál s.r.o., Praha 1998. s. 260. ISBN 80-7178-226-2

5. SANKCIONOVÁNÍ MLADISTÝCH

Sankce ukládané na základě ZSVM mladistvým jsou od účinnosti zmíněné právní úpravy odlišné od sankcí ukládaných dospělým pachatelům, stejně tak jako způsob jejich ukládání a přístup k pachatelům v rámci celého trestního řízení. S ohledem na věk a rozumovou a mravní vyspělost mladistvých je zapotřebí s takovými pachateli jednat odlišně už jen proto, že jejich hodnotová stupnice, postoje a životní styl je možné vhodným zacházením do budoucna zásadně ovlivňovat a měnit.⁴³ Základní hmotněprávní formu reakce na trestnou činnost mladistvých vymezuje ZSVM v ustanovení § 2 písm. e), kde stanovuje druhy opatření, které je možné na základě tohoto zákona mladistvým ukládat. Právními následky provinění mladistvých jsou tedy označovány termínem opatření a řadí se mezi ne opatření: výchovná, ochranná a trestní.

Všechny druhy výše zmíněných opatření pak tvoří ucelený systém založený na monismu trestních sankcí.⁴⁴ Změnou této terminologie se zákonodárce především snažil poukázat na specifickou povahu společenské reakce na provinění mladistvého. Trest, v jehož názvu je zdůrazněn především prvek újmy, je nahrazen pojmem opatření, které pochopitelně zahrnuje také prvek újmy, ale jeho hlavním obsahem je aktivní působení na chování mladistvých a na jejich sociální okolí. Celý systém opatření je nastaven tak, že při vhodném využití všech jeho výhod umožňuje potřebnou individualizaci k řešení jednotlivých případů a tam, kde je to třeba, vytváří podmínky pro pozitivní ovlivnění chování mladistvého v jeho přirozeném sociálním prostředí, a to prakticky po celou dobu trvání řízení.

Účel ukládaných opatření můžeme najít jednak v ustanovení § 1 odst. 2 ZSVM a blíže pak v § 9 odst. 1 ZSVM. Dominantním účelem je pak především výchovné působení na mladistvé a jejich ochrana před škodlivými vlivy. Primární je zde zájem na vytvoření podmínek pro jejich zdravý sociální a duševní rozvoj. ZSVM výslovně ve svých ustanoveních požaduje, aby byl při ukládání opatření brán zřetel na dosažený stupeň rozumového a mravního vývoje mladistvého, na jeho osobní vlastnosti, na

---

⁴³ ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. C. H. Beck, 2011. s. 75. ISBN 978-80-7400-350-9

⁴⁴ Oproti úpravě trestního zákoníku, kdy může být dospělým pachatelům uloženo ochranné opatření nebo trest a jedná se tedy o dualismus trestních sankcí.

rodinnou výchovu a na prostředí, z něhož pachatel pochází. V návaznosti na to je pak v rámci trestního řízení ukládáno policejním orgánům a státnímu zástupci tyto okolnosti co nejdůkladněji zjišťovat. Stejně důležitý význam má pak zmapování chování mladistvého před a po spáchání trestného činu, tj. jestli se snažil sám pachatel odstranit škodlivé následky nebo nahradit poškozenému škodu. Teprve ve světle výše uvedených a zjištěných skutečností může být pak rozhodnuto o uložení nejúčinnějšího opatření.

Trestnou činnost mladistvých lze řešit také alternativně, ať už v rámci trestního řízení (např. uplatněním odklonů) nebo mimo jeho rámec, a to v prostředí, které není regulováno právem. Mezi tyto postupy patří zejména mediace, která je „z hlediska trestního práva zvláštní neprocesní formou alternativního řešení trestních věcí, jejichž výsledky se mohou promítnout do rozhodnutí ve věci, ale sama jako taková není právem upravena.“⁴⁵ Jedná se o postup, kdy dochází ke „zprostředkování alternativního řešení sporu nestrannou třetí osobou, tedy mediátorem.“⁴⁶ Zmíněná definice však neznamená, že mediace probíhá v rozporu s právními normami, nesmí totiž mařit trestní řízení, zejména pak znehodnocovat důkazy apod. V samotné mediaci nedochází k rozhodování o vině či trestu, její výsledky však mohou být významné pro rozhodování soudu, a to zejména v případech, kdy dojde k dohodě o vypořádání vzájemných vztahů mezi mladistvým pachatelem a poškozeným.

Další podobnou specifickou metodou je pak probace, která je však na rozdíl od mediace z větší části součástí standardního výkonu soudních rozhodnutí a jako takové se opírá o autoritu státu. Jedná se o pomoc, psychosociální vedení a pozitivní motivaci pachatele s nezbytnou mírou kontroly jeho chování.

5.1. Zásady ukládání opatření mladistvým

Stejně jako u dospělých pachatelů, i u těch mladistvých se ukládání sankcí řídí základními zásadami, přičemž s ohledem na zvláštnost trestního řízení s mladistvým, myslí ZSVM i na vymezení některých dalších zásad.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen trestní zákoník) se ve své páté hlavě soustředí právě na obecné zásady pro ukládání sankcí. Bezpochyby se i tyto základní

---

⁴⁵ ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. C. H. Beck, 2011. s. 79. ISBN 978-80-7400-350-9

⁴⁶ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. str. 53. ISBN 80-86473-08-2

principy uplatní i u mladistvých. Mezi ně patří zásada *nullum poena sine lege*, tedy není trestu bez zákona, zásada humanizace trestů a zásada přiměřenosti, která zdůrazňuje, že při ukládání sankcí je nutné nakládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, poměrům pachatele a s ohledem k chráněným zájmům poškozeného. Při stanovení druhu a výměry trestu se pak přihlíží nejen k poměrům pachatele (ať už osobním, majetkovým), ale také k jeho dosavadnímu způsobu života, k chování pachatele po činu, k míře jeho zavinění, k okolnostem, za kterých byl čin spáchán, a to včetně okolností polehčujících či přitěžujících.

ZSVM vymezuje v § 3 odst. 1 až 8 i další zásady, které jsou však již specifické pro trestní řízení vedené proti mladistvému. Vedle obecných principů soudnictví nad mládeží obsahuje i zásady vztahující se k trestní odpovědnosti, zásady vztahující se k celému trestnímu řízení, a konečně i zásady pro ukládání opatření, na které se s ohledem na název kapitoly také zaměřím.

V daných zásadách je především vyjádřen zvláštní přístup při ukládání výchovných, ochranných a trestních opatření. Tyto zásady plynule navazují na účel zákona a účel sankce a promítají se v řadě konkrétních institutů jako je rozšíření principu oportunitý trestního stíhání mladistvého, specializace orgánů a osob provádějících úkony v trestním řízení, kdy „*soudci, státní zástupci, úředníci Probační a mediační služby působí v trestních věcech mladistvých, mají být vybíráni z osob, které mají dostatek znalostí a životních zkušeností zaručujících splnění výchovného účelu řízení*“⁴⁷, což souvisí i s další zásadou, kdy má mladistvý nebo mladší patnácti let právo na to, aby byl jeho čin projednán soudem pro mládež, což v praxi znamená zvláštní senát příslušného soudu, který je složen právě ze soudců s požadovanými zkušenostmi. Přitom právě dlouhodobá nedostatečná personální vybavenost jednotlivých subjektů odborníky je jedním z velkých současných problémů, v jehož důsledku mnoho těchto zásad funguje pouze formálně.⁴⁸

Úprava dále upravuje jakési vodítko pro používání jednotlivých složek jednotného systému opatření. Takové opatření musí přihlížet k osobnosti toho, komu je ukládáno, včetně jeho věku a rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu, jakož i jeho

---

⁴⁷ JELÍNEK J.; MELICHAROVÁ D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. Linde Praha a.s., 2004. str. 10. ISBN 80-7201-493-5

⁴⁸ VEČERKA K. a kolektiv. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. s. 171. ISBN 978-80-7338-118-9

osobním, rodinným a sociálním poměrům, a musí být přiměřené povaze a stupni nebezpečnosti spáchaného činu. Tyto skutečnosti pak musí být orgány činnými v trestním řízení dostatečně zjištěny a objasněny, aby mohla být náležitě vyvozena odpovědnost za projednávaný čin. Základním kritériem se tedy stávají výchovné možnosti a možnosti nápravy této osoby, a až poté se vezme v úvahu povaha a stupeň nebezpečnosti daného činu. V neposlední řadě pak ZSVM klade důraz na užití trestních opatření jako na krajní prostředek jen v nejzávažnějších případech, v nichž jiné prostředky společenského, resp. právního působení nedostačují. I v rámci tohoto řízení se tedy uplatňuje chápání trestního práva jako prostředku ultima ratio, tedy jako prostředku krajního, kdy jsou ostatní způsoby neúčinné či neúčelné.

Mezi další zásady uplatňované s ohledem na zranitelnost mladistvých patří i zásada ochrany soukromí mladistvého, zásada rychlosti řízení nebo zásada spolupráce s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

5.2. Opatření ukládaná mladistvým

5.2.1. Výchovná opatření

Výchovná opatření jsou nejmírnější součástí monistického systému sankcí podle ZSVM. Mají zároveň zákonem vymezený specifický účel, kterým je mimo obecný účel „*navíc usměrňovat způsob života mladistvého a tím podporovat a zajišťovat jeho výchovu.*“⁴⁹ Uložená opatření by tedy měla působit výhradě výchovným způsobem a nikoliv represivně. S ohledem na uvedené je pak pro uložení výchovného opatření důležitá především znalost osobnosti pachatele, aby mohlo v rámci působnosti opatření dojít k řešení jeho problémů, k obnovení sociálního zázemí a ke změně jeho životních postojů.⁵⁰ Tento účel pak naplňují především pracovníci Probační a mediační služby jakožto subjektu, který u výchovných opatření hraje stěžejní roli. Její zaměstnanci se snaží s mladistvými spolupracovat již v přípravném řízení, což by mělo mladistvé motivovat k aktivnímu řešení celé záležitosti již od počátku. Bohužel však prošetřovaných případů kriminality spáchané mladistvými je celá řada a Probační a mediační služba se již dlouhodobě potýká s personálním nedostatkem. Současný počet

---

⁴⁹ JELÍNEK J.; MELICHAROVÁ D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. Linde Praha a.s., 2004. str. 34. ISBN 80-7201-493-5

⁵⁰ SOTOLÁŘ A. *K uplatnění výchovných opatření vůči mladistvým v průběhu trestního řízení a v rámci odklonů od standardního trestního řízení*. Trestněprávní revue, 2004. s. 277

zaměstnanců je plně vytížen případy z vykonávacích řízení, že již nezbývají síly na včasné zásahy ještě před uložením opatření.

Specifikem výchovných opatření je to, že je možné je uložit již v průběhu řízení nebo dokonce v řízení přípravném, což je však podmíněno souhlasem obviněného. Soud pro mladistvé v takovém případě ještě nerozhodl o vině a je třeba ctít zásadu presumpce nevinu. Tato opatření dále mohou být uložena zcela samostatně, popř. pokud bylo upuštěno nebo podmíněně upuštěno od trestního opatření.

Druhy výchovných opatření vymezuje ZSVM v § 15 a jsou jimi: dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou.

5.2.1.1. Dohled probačního úředníka

Základní rámec pro vykonávání dohledu probačního úředníka je upraven v § 16 a § 80 ZSVM. Jeho smysl má dvě stránky, na jedné straně se jím rozumí sledování a kontrola mladistvého, kdy především dochází k ochraně společnosti a předchází se tak opakování trestné činnosti. U mladistvých delikventů je však dominantním účelem odborné vedení a pomoc, které zdůrazňuje výchovnou funkci tohoto opatření. K účelu tohoto opatření se opakovaně vyjádřil i Nejvyšší soud, kdy stanovil, že *„těžištěm probačního dohledu spočívá ve vztahu k mladistvému, zejména v péči o něj a v pomoci mu s jeho problémy, jež ve svém souhrnu podmiňovaly jeho selhání vyúsťující v páchání provinění. Důraz je kladen na osobní a individuální přístup posilující jeho sociální i osobní postoje.“*⁵¹

V praxi vykonává dohled nad mladistvým pracovník Probační a mediační služby, který v pravidelných intervalech sleduje, jak se mladistvý chová v rodině, jak na něj rodina výchovně působí a také kontroluje dodržování uloženého programu, výchovných povinností či omezení. Tato kontrola probíhá prostřednictvím pravidelných a jasně stanovených návštěv mladistvého v místě pracoviště daného pracovníka, popřípadě i v místě bydliště mladistvého. O jednotlivých setkáních jsou vedeny záznamy v probačním spise, které se minimálně jednou za půl roku předkládají soudci či státnímu zástupci. Jedná se o skutečnosti jako průběh výkonu dohledu, osobní, sociální nebo rodinné poměry. Pomoc pak může být uplatňována různými způsoby, a to dle aktuální

---

⁵¹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22.8.2007, sp.zn. 8 Tdo 882/2007, dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/dohled-probacniho-urednika-u-nezletileho-52046.html>

potřeby mladistvého. Může se jednat o pomoc při získávání pracovního uplatnění, při nahrazování škody způsobené proviněním či vyhledávání potřebných odborníků např. při zbavování různých závislostí. Na druhou stranu je pachatel veden k přijetí odpovědnosti za spáchaný čin a změně jeho chování, ke spolupráci s poškozeným a odčinění způsobené škody.

Dohled probačního úředníka je v praxi často ukládaným opatřením, domnívám se, že především s ohledem na jeho výchovnou a pomocnou funkci, kdy v případě mnoha mladistvých je do budoucna důležité je motivovat ke změně jejich chování a k obnově jejich sociálního zázemí. Je však otázkou, do jaké míry je toto opatření účinné, neboť přístup mladistvého k jeho průběhu je velmi individuální. Bez součinnosti pachatele totiž výkon tohoto opatření postrádá svůj účel.

5.2.1.2. Probační program

Probační programy jsou zvláštní programy zapsané do seznamu vedeného Ministerstvem spravedlnosti ČR a demonstrativně jsou vypočteny v ustanovení § 17 odst. 1 ZSVM, jako program sociálního výcviku, psychologické poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého. Skutečnost, že probační programy podléhají gesci ministra spravedlnosti, je zárukou toho, že poskytované služby by měly být prováděny kvalifikovanými subjekty.

Ze zprávy o realizaci akreditovaných probačních programů⁵² vyplývá, že pro roky 2014 až 2016 bylo ministerstvem schváleno celkem 12 probačních programů, z toho pouze jeden má středisko v Praze, a to Probační program Proxima Sociale, do kterého v průběhu roku 2014 nastoupilo 14 klientů. Program se realizuje celkem dvakrát za rok, přičemž v rámci jednoho programu mladistvý absolvuje 26 skupinových sezení, 4 individuální sezení a 2 zátěžové a zážitkové výjezdy, zaměřené na „kontrolu každodenních činností a povinností, tvorbu režimu, trénink sociálních a komunikačních dovedností, poskytnutí základního poradenského servisu, posílení pozitivních rodinných

---

⁵² PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. Zpráva o realizaci akreditovaných probačních programů v roce 2013. Č. j.: Spr 122/2014-000

*vazeb, rozšíření zájmů a vazeb na nerizikové sociální prostředí, rozvoj nekriminálních vzorců chování a posílení odpovědnosti.*⁵³

Probační programy předpokládají větší intenzitu zásahů do běžného života mladistvého než je tomu u ostatních výchovných opatření, z čehož se dá usuzovat, že programy jsou určeny především pro hlouběji narušené mladistvé pachatele, kteří v běžném životě páchají především závažnější trestnou činností. Smyslem probačním programů je řešení aktuálních životních problémů a příčin trestné činnosti mladistvého, současně však tyto aktivity směřují k „*předcházení recidivy, získání vhodného sociálního zázemí a perspektivního společenského uplatnění. Součástí celého procesu reintegrace mladistvých by zároveň měly být aktivity směřující k odstranění konfliktních stavů spojených s projednávanými činy a vypořádání vzájemných vztahů mezi nimi a poškozenými.*“⁵⁴ V praxi pak mohou být programy uplatňovány jak ambulantně, s relativně malým zásahem do běžného života mladistvého nebo ústavní léčbou, kdy je mladistvý pachatel značně omezen na osobní svobodě.⁵⁵ S ohledem na uvedené skutečnosti je pak při ukládání probačního programu zapotřebí souhlasu mladistvého, neboť bez jeho spolupráce a dobrovolného setrvání v ústavním zařízení by nebylo dost dobře možné program uplatňovat.

V totožném ustanovení ZSVM jsou dále stanoveny předpoklady pro uložení takového výchovného opatření. Vyjma výše uvedeného souhlasu, se kterým souvisí možnost mladistvého se podrobně seznámit s obsahem probačního programu tak, aby porozuměl jeho obsahu a významu, k čemuž by mu měl být nápomocen přidělený probační úředník, se jedná o adekvátnost uloženého programu tak, aby reagoval na příčiny trestné činnosti a vedl mladistvého k jeho překonání a o vhodnost ohledně potřeb mladistvého a jeho aktuální životní situace. Na průběh celého procesu pak dohlíží již zmíněný probační úředník, který nejen sleduje plnění programu, ale i zda program sleduje předpokládaný cíl a zda dochází ke zlepšení aktuální situace mladistvého. O těchto skutečnostech je pracovník povinen informovat soud pro mladistvé popř. státního zástupce, a to prostřednictvím zpracované zprávy.

---

⁵³Dostupné z: <http://www.proximasociale.cz/probace.php>

⁵⁴ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. C. H. Beck, 2011. s. 180. ISBN 978-80-7400-350-9

⁵⁵KROFTOVÁ A. *Probační programy pro mladistvé delikventy*. Trestněprávní revue, 2007. s. 286

5.2.1.3. *Výchovné povinnosti a omezení*

Svou povahou jsou výchovné povinnosti a omezení zakotvené v § 18 a § 19 ZSVM pro mladistvého do značné míry omezující. „*Specifický přístup k jejich ukládání vyžaduje jejich povaha, kdy na rozdíl od trestních opatření v sobě neobsahují přímé represivní působení, nicméně v různých směrech může být jejich faktický dopad na životní poměry mladistvého větší než u některých trestních opatření.*“⁵⁶ Z uvedeného vyplývá, že je třeba k ukládání povinností či omezení přistupovat velice citlivě, s ohledem na individuální potřeby mladistvého a se značnou mírou přiměřenosti a opatrnosti.

Výchovné povinnosti jsou demonstrativně vypočteny v § 18 odst. 1 ZSVM, kdy není vyloučeno, aby soud pro mládež uložil i více povinností vedle sebe či uložil povinnost zákonem nevyjmenovanou. Výčet povinností, které jsou zpravidla ukládány formou příkazů, je reakcí na základní kriminogenní faktory, jež negativně působí na mladistvého v jeho sociálním zázemí. Jedná se zejména o povinnost bydlet s rodiči, přispět na oběti trestných činů či konkrétnímu poškozenému nahradit způsobenou újmu nebo povinnost podrobit se konkrétnímu způsobu léčení.

Oproti tomu výchovná omezení jsou demonstrativně vypočtena v § 19 odst. 1 ZSVM a jsou uložena zpravidla formou zákazů reagujících na konkrétní okolnosti spáchané trestné činnosti. Opět reagují na kriminogenní faktory, kdy zákazem určité činnosti, či zákazu styku s určitými osobami se tak předchází opakování trestné činnosti. Mladistvý se tak účelově vyhýbá vzniku konfliktních situací, kdy se teprve prostřednictvím například jiných uložených opatření naučí do budoucna se takovýmto konfliktům vyvarovat.

Pro tento druh ukládaných opatření je více než důležité, aby byly ukládány přiměřeně ke každému individuálnímu případu, a to s ohledem na aktuální osobní a sociální poměry mladistvého s důrazem kladeným na jeho zdravotní stav. Ze statistik

---

⁵⁶ ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. C. H. Beck, 2011. s. 188. ISBN 978-80-7400-350-9

vyplývá, že jsou ukládány především jako doplňkový nástroj k jinému uloženému opatření, kdy mohou před soudem sloužit jako např. polehčující okolnost.⁵⁷

5.2.1.4. *Napomenutí s výstrahou*

Tento, svým účelem naprosto specifický typ výchovného opatření, může být s ohledem na míru působení na mladistvého užit samostatně jen u deliktů s nízkou společenskou škodlivostí. Jedná se o situaci, kdy soud pro mládež nebo v přípravném řízení státní zástupce, učiní osobně výtku adresovanou mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce, kdy zdůrazní míru škodlivosti spáchaného činu a upozorní ho na konkrétní důsledky, které mohou nastat v případě opakování trestné činnosti.

Je-li to vhodné a účelné, může soud přenechat vyslovení napomenutí na jiné instituci, jako je rodič či škola, a to pouze v případě, domnívá-li se soud, že takové napomenutí splní svůj účel. Takto uložené opatření apeluje na skutečnost, že již projednání skutku před soudem je pro mladistvého poučením, neboť mladistvý si již uvědomil škodlivost způsobeného provinění a nadále je nepravděpodobné, že by se trestná činnost v budoucnu opakovala. Domnívám se, že u deliktů s nízkou společenskou škodlivostí je toto opatření vhodným nástrojem, jak některým mladistvým zdůraznit vážnost celé situace, kterou si v současné době jen málokterý mladistvý delikvent uvědomuje. Skutečnost, že se celá záležitost projednává u soudu a zároveň pohrůžka sankcí, může v mnoha případech úspěšně sloužit jako odstrašovací faktor, tedy toto opatření může vcelku úspěšně naplňovat odstrašovací funkci opatření.

5.2.2. *Ochranná opatření*

Uložení ochranného opatření je dalším způsobem, jak lze dosáhnout účelu ZSVM, který je nejen obecně stanoven v § 1 odst. 1, 2 a § 9 ZSVM, ale co se týče ochranných opatření i výslovně stanoven v § 21 ZSVM, kdy je jím kladné ovlivnění duševního, mravního a sociálního vývoje mladistvého a ochrana společnosti před pácháním provinění mladistvými. Lze tedy říci, že primárním cílem ochranných opatření je především prevence, tedy odstranění či snížení nebezpečí dalšího porušení zákona. Oproti tomu však ochranná opatření obsahují i složku sankční, kdy dochází především již ke značnému omezení osobní svobody a práv pachatele, jedná se však jen o

---

⁵⁷ JELÍNEK J.; MELICHAROVÁ D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. Linde Praha a.s., 2004. str. 38. ISBN 80-7201-493-5

nevyhnutelný následek uložení ochranného opatření, nikoliv o jeho hlavní složku. „Zatímco trestní opatření jsou vzhledem ke svému charakteru na spáchaném provinění velmi závislá, u ochranných opatření je tato závislost menší, příp. postačí určitá závislost jen na činu jinak trestném, anebo dokonce úplně chybí. Pro určení jejich intenzity nemá prvořadý význam povaha a závažnost provinění, ale nebezpečnost osoby mladistvého pachatele, potřeba jeho léčení, výchovy nebo zneškodnění.“⁵⁸ Speciální důraz se tedy klade na léčbu a izolaci pachatele, přičemž je snaha o snížení nebezpečí dalšího kriminálního jednání, ke kterému došlo vlivem duševní poruchy či pod vlivem návykové látky. Z tohoto důvodu pak délka trvání ochranných opatření není soudem pro mládež předem stanovena, ale závisí na výsledcích vykonávaného opatření.

Jak je již zmíněno výše, ochranná opatření lze jako jediný druh opatření uložit nejen trestně odpovědným osobám, ale také mladistvým, kteří trestně odpovědní nejsou, ať již pro nedostatek věku či jejich nepřičetnost. Ustanovení o uložení ochranných opatření se tedy vztahuje nejen na mladistvé plně přičetné, ale i na mladistvé zmenšeně přičetné či nepřičetné, přičemž může být uloženo i za čin jinak trestný, tedy osobě mladší patnácti let.

Mezi ochranná opatření řadí ZSVM ochranné léčení, zabezpečovací detenci, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochrannou výchovu. Ochranná opatření tvoří samostatnou kategorii trestněprávních sankcí u dospělých pachatelů⁵⁹ a zvláštní kategorii u pachatelů mladistvých, vedle opatření výchovných a trestních, přičemž ochrannou výchovu lze uložit pouze mladistvému pachateli. Z tohoto důvodu ZSVM ostatní opatření neupravuje a vztahuje se na ně úprava obsažená v trestním zákoníku, to však pouze za předpokladu, že bude soud pro mládež dbát účelu ZSVM a individuálního zacházení s mladistvým.

5.2.2.1. Ochranné léčení

Ochranné léčení je upraveno v § 99 trestního zákoníku, kdy jde o právní následek, prostřednictvím něhož je poskytována ochrana společnosti před nebezpečnými osobami. Ať již jde o osoby duševně choré či závislé na návykových látkách, jejich umístěním nebo ambulantní léčbou ve zdravotnickém zařízení, je snaha dosáhnout jejich

⁵⁸ ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. C. H. Beck, 2011. s. 211. ISBN 978-80-7400-350-9

⁵⁹ s odkazem na § 99 a násl. trestního zákoníku

opětovného zařazení do běžného života. S ohledem na duševní stav pachatele soud určí, zda bude ochranné léčení vykonáváno ústavně, tedy ve zdravotnickém zařízení nebo ambulantně, kdy je léčená osoba ponechána na svobodě, je ale povinna se podrobit léčebnému režimu. Ústavní léčba je zpravidla vykonávána v psychiatrických léčebnách, kdy soud pro mládež musí s ohledem na radikální zásah do života mladistvého pečlivě zvážit, zda je uložení takového typu opatření účelné. Oproti tomu u ambulantního léčení je zapotřebí zvážit, zda bude mladistvý pravidelně docházet do léčebného zařízení a dobrovolně se podrobí léčebnému režimu stanovenému školenými pracovníky. V opačném případě by uložení takového opatření postrádalo smysl a bylo by zcela neúčelné.

Soud pro mládež uloží ochranné léčení obligatorně, pokud:

- a) provinění spáchal ve stavu zmenšené přičetnosti⁶⁰, resp. i ve stavu vyvolaném duševní poruchou⁶¹
- b) pachatel činu jinak trestného není pro nepřičetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný

Duševní stav mladistvého je v takovém případě zapotřebí zkoumat prostřednictvím znaleckého posudku, kdy je podle § 58 odst. 1 trestního zákoníku zapotřebí přibrat znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychologii a znalce z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii.

Dále je možné, aby soud pro mládež uložil ochranné léčení fakultativně, a to pokud:

- a) pachatel spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný
- b) pachatel zneužívá návykovou látku nebo spáchal provinění pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím užíváním

Nebezpečnost pobytu na svobodě se pro účely ukládání tohoto opatření posuzuje v době rozhodování soudu pro mládež o uložení takového opatření, přičemž nejde

---

⁶⁰ s odkazem na § 40 odst. 2 trestního zákoníku

⁶¹ s odkazem na § 47 odst. 1 trestního zákoníku

usuzovat pouze z jednání, které vykazuje znaky provinění, ale je třeba tuto nebezpečnost prokázat znaleckým zkoumáním v kontextu veškerých důkazů.

5.2.2.2. *Zabezpečovací detence*

Zabezpečovací detence je upravena v § 100 trestního zákoníku, přičemž se jedná o právní následek provinění či činu jinak trestného, který chrání společnost před zvláště nebezpečnými duševně chorými osobami nebo osobami závislými, u nichž nemůže svůj účel splnit ochranné léčení. „Podle platné právní úpravy je zabezpečovací detence opatřením, jehož hlavním úkolem je ochrana společnosti před zvláště nebezpečnými pachateli, kteří spáchali trestnou činnost závažného charakteru, jejichž společenská škodlivost je vysoká a jejich duševní stav trvale či dočasně způsobil nebo způsobuje, že se takové závažné trestné činnosti dopouštějí.“⁶²

Soud uloží zabezpečovací detenci obligatorně, pokud:

- a) mladistvý pachatel spáchal úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zločinu u dospělého pachatele, ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou
- b) není mladistvý pro nepřičetnost trestně odpovědný, jde-li o pachatele činu jinak trestného, který by naplňoval znaky úmyslného provinění, které sazbou odpovídá zvláště závažnému zločinu u dospělého pachatele, jestliže je jeho pobyt na svobodě nebezpečný a nelze očekávat, že by ochranné léčení vedlo k dostatečné ochraně společnosti

V souvislosti s trestní odpovědností mladistvých bych ráda zmínila pojem relativní nepřičetnosti⁶³ uvedené v § 5 odst 1 ZSVM, který stanoví, že pokud mladistvý nedosáhl v době spáchání činu takové mravní a rozumové vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za takový čin trestně odpovědný. Tato podmíněná nepřičetnost však zásadně nemůže být podkladem pro uložení zabezpečovací detence, neboť mentální nezralost je v zásadě léčebně neovlivnitelná.⁶⁴

---

⁶² ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. C. H. Beck, 2011. s. 220. ISBN 978-80-7400-350-9

⁶³ ŘÍHA J. *Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2006, č. 10

⁶⁴ ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. C. H. Beck, 2011. s. 211. ISBN 978-80-7400-350-9

Dále může soud uložit zabezpečovací detenci fakultativně, pokud:

- a) mladistvý pachatel spáchal úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zločinu u dospělého pachatele, a to ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a zároveň je jeho pobyt na svobodě nebezpečný a nelze očekávat, že by ochranné léčení vedlo k dostatečné ochraně společnosti
- b) mladistvý pachatel, který se oddává zneužívání návykové látky, znovu spáchal úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zvláště závažnému zločinu u dospělého, ač již byl pro úmyslné zvláště závažné provinění spáchané pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím užíváním odsouzen k nepodmíněnému opatření odnětí svobody nejméně na dvě léta, a nelze očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložením ochranného léčení dostatečné ochrany společnosti

Ve všech případech, kdy soud pro mládež může uložit pachateli zabezpečovací detenci, je zdůrazňován princip subsidiarity, tedy skutečnost, zda nepostačí k nápravě pachatele a ochraně společnosti ochranné léčení.⁶⁵ Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy. Vlastní výkon je pak upraven zákonem č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, který nabyl účinnosti od 1.1.2009. Od této doby pak ústavy spravuje Vězeňská služba ČR, kdy jeden se nachází v Brně a druhý v Opavě, přičemž kapacita ústavu v Brně je již naplněna a v Opavě je k 15.6.2015 umístěno celkem 24 chovanců.⁶⁶ Mladistvý jsou zde umístěni na blíže nespecifikovanou dobu, kdy soud pro mládež každých 12 měsíců rozhoduje na základě odborných zpráv o dalším trvání detence. S ohledem na nebezpečnost pachatelů musí jejich dozor vykonávat Vězeňská služba ČR, neboť psychiatrické nemocnice nejsou schopny v takových případech zajistit ochranu společnosti před takto nebezpečnými jedinci. Důvodem pro upuštění od výkonu zabezpečovací detence tedy může být např. i okolnost, že vývojem duševní poruchy

---

⁶⁵ CÍSAŘOVÁ D.; VANDUCHOVÁ M. *Nepříčetný pachatel*. Příručky MS, sv. 55. Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1995. s. 85

⁶⁶ statistika Vězeňské služby ČR

pominula nebezpečnost pachatele při pobytu na svobodě, přestože duševní porucha nadále trvá.⁶⁷

5.2.2.3. *Zabrání věci*

Zabrání věci je posledním ochranným opatřením, které lze mladistvým uložit dle úpravy obsažené v trestním zákoníku. Toto opatření poskytuje ochranu společnosti tím, že odnímá pachatelům, ale i jiným osobám obecně nebezpečné věci anebo odčerpává výnosy z trestné činnosti s cílem odstraňovat prostředky sloužící k páčání nebo podporování trestné činnosti.⁶⁸ Toto ochranné opatření se dle § 101 odst. 1 trestního zákoníku uloží, není-li uložen trest propadnutí věci dle § 70 trestního zákoníku, tedy tehdy, nelze-li pachatele stíhat nebo odsoudit, soud od jeho potrestání upustil nebo taková věc ohrožuje bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti nebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání úmyslného provinění, které sazbou odpovídá zločinu u dospělého pachatele.

Věc lze zabrat nejen mladistvému pachateli, ale i jiným osobám, které mají věc u sebe. Dle výčtu v zákoně se pak jedná o věc:

- a) které bylo užito ke spáchání provinění (např. zbraně, výbušniny, narkotika, padělatelské náčiní)
- b) která byla ke spáchání provinění určena
- c) kterou mladistvý pachatel získal proviněním nebo jako odměnu za něj (např. peníze)
- d) kterou mladistvý nabyt, byť jen z části, za věc nebo jinou majetkovou hodnotu uvedenou v písm. c), pokud její hodnota není ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty zanedbatelná

Trestní zákoník poskytuje soudům pro mládež také alternativní možnosti k ochrannému opatření zabránění věci, například uložení povinnosti věc pozměnit, provést její změnu, odstranit označení apod. nebo v případě, že by ten, komu měla být věc

---

⁶⁷ ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. C. H. Beck, 2011. s. 224. ISBN 978-80-7400-350-9

⁶⁸ ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. C. H. Beck, 2011. s. 224. ISBN 978-80-7400-350-9

zabrána, věc zničil nebo poškodil, může soud pro mládež uložit zabrání náhradní hodnoty až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci.⁶⁹

5.2.2.4. Ochranná výchova

Ochranná výchova je ochranným opatřením, které lze uložit pouze mladistvým pachatelům, a proto je ukládáno na základě ZSVM dle § 22, kde je stanoveno, že soud pro mládež může mladistvému fakultativně uložit ochrannou výchovu, pokud:

- a) o výchovu mladistvého není řádně postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, kde žije
- b) dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána
- c) prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy

Z uvedených podmínek pro uložení ochranné výchovy je zřejmé, že „účelem je vhodnou výchovou odstranit, popř. omezit možnost vzniku dalších, pro společnost nebezpečných následků zanedbané výchovy a zároveň umožnit jednotlivci jeho další rozvoj, aby se mohl stát řádným občanem.“⁷⁰ Zákon v tomto případě opět zdůrazňuje princip subsidiarity, kdy zákon dává přednost ukládání výchovných opatření, a to zejména z důvodu, že svojí funkcí zajišťují obdobnou funkci ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli jako nepodmíněné trestní opatření odnětí svobody.

Výkon ochranné výchovy je upraven zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Ochranná výchova je podle tohoto zákona vykonávána ve speciálních školských zařízeních v resortu Ministerstva školství, které se dělí na diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy. Účelem těchto zařízení je poskytovat preventivně výchovnou péči mladistvým a předcházet tak vzniku negativních projevů jejich chování, které jsou způsobeny nedostatečnou nebo vadnou výchovou v rodině. Výkon opatření začíná zpravidla v diagnostických ústavech, kde mladistvý podstoupí komplexní vyšetření zdravotního a psychického stavu a poté je dle výsledků a volných kapacit umístěn do

---

⁶⁹ s odkazem na § 102 trestního zákoníku

⁷⁰ ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. C. H. Beck, 2011. s. 236. ISBN 978-80-7400-350-9

odpovídajícího zařízení. Z uvedených zařízení je pak pro výkon ochranné výchovy určen zejména dětský domov se školou nebo výchovný ústav.

V těchto zařízeních musí být mladistvým zajištěna základní práva na výchovu a vzdělávání a musí docházet k rozvíjení citové stránky osobnosti. Na porušování práv v zařízeních, v nichž probíhá výkon tohoto opatření, si již dlouhodobě stěžuje řada rodičů a dětí, jak vyplývá ze zpráv veřejného ochránce práv. Od roku 2006 tedy veřejný ochránce práv pravidelně navštěvuje taková zařízení, dohlíží na dodržování předpisů a práv mladistvých, přezkoumává stížnosti dotčených osob a podává zprávy a doporučení odpovědným rezortům.⁷¹ Ze zprávy veřejného ochránce práv z roku 2013 vyplývá, že zařízení pracují s velmi širokým spektrem přijímaných mladistvých, jelikož důvodů pro jejich umístění do takových zařízení je nepřehledné množství. *„Absence funkčního systému podpory ohrožených dětí a jejich rodin způsobuje, že mladistvým se dostává pomoci často až s velkým zpožděním, což má za následek fatální poškození zdravého vývoje jedince, který je tak po prožití mnohačetných opakovaných traumat naprosto nepřipraven vytvářet si funkční životní strategie, postavené na nepatologických vzorcích chování.“*⁷² Z těchto závěrů pak vyplývá, že se musí zejména zlepšit aktivní funkce i ostatních subjektů, jako je rodina, škola, OSPOD apod., aby výchovné problémy problematických dětí byly řešeny včas a nikoliv až v zařízeních ochranné výchovy. V opačném případě pak bude pokračovat stávající stav, kdy je až 10% umístěných mladistvých na útěku, mnoho z nich se o útěk pokusilo a mnoho z nich svůj pobyt a vzájemnou spolupráci schválně znemožňuje.

5.2.3. Trestní opatření

Nedílnou součástí právních následků spáchaných provinění, jsou vedle výchovných a ochranných opatření, také opatření trestní, které na rozdíl od ostatních zmíněných opatření *„v sobě obsahují negativní hodnocení spáchaného provinění a jeho pachatele a působí mu určitou újmu, jejímž prostřednictvím se sleduje splnění účelu*

---

⁷¹ Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/zarizeni/zarizeni-ustavni-a-ochranne-vychovy/>

⁷² VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV ČR. *Zpráva ze systematických návštěv*. 2013. s. 35. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/zarizeni/zarizeni-ustavni-a-ochranne-vychovy/>

stanoveného ZSVM.⁷³ Je však nutné podotknout, že újma v tomto smyslu nikdy není cílem trestního opatření, měla by být pouze v nezbytné míře prostředkem k dosažení účelu opatření. Trestní opatření zde však plní funkci nejen represivní, ale s ohledem na věk mladistvých i individuálně preventivní, kdy je sice snaha o výchovu a nápravu pachatele nižší, nikoliv však zanedbatelná. Vedle toho pak trestní opatření plní i funkci generálně preventivní, kdy jen jejich hrozba by měla působit jako odstrašení.

Trestní opatření musí být jako sankce ukládány v souladu se základními principy jako jsou humanizace opatření, jejich zákonnost, individualizace a proporcionalita.⁷⁴ Vždy je zapotřebí, aby uložené opatření odpovídalo všem důkladně zjištěným okolnostem každého konkrétního případu, jako je zdravotní a psychický stav mladistvého, okolnosti předcházející spáchanému činu, chování mladistvého pachatele po činu apod. Trestní opatření lze uložit zejména tehdy, pokud by jiná výchovná či ochranná opatření zjevně nevedla k dosažení účelu zákona, přičemž i v rámci ukládaných trestních opatření se projevuje zásada subsidiarity trestní represe, kdy se upřednostňují opatření nespojená s bezprostředním odnětím svobody. U těchto opatření totiž ve zvýšené míře vystupují prvky, jako jsou resocializace a rehabilitace mladistvých, neboť mladistvý není vytržen ze svého přirozeného sociálního prostředí a nedochází tak k narušení jeho osobnostního vývoje.

S ohledem na nízký věk pachatelů nepřebírá úprava ZSVM veškeré sankce, které nabízí trestní zákoník a v ustanovení § 24 ZSVM taxativně vymezuje trestní opatření takto:

- a) obecně prospěšné práce
- b) peněžité opatření
- c) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu
- d) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- e) zákaz činnosti
- f) vyhoštění
- g) domácí vězení

---

⁷³ ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. C. H. Beck, 2011. s. 248. ISBN 978-80-7400-350-9

⁷⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář I. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 724. ISBN 978-80-7400-109-3

- h) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- i) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu
- j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem
- k) odnětí svobody nepodmíněné

Z ustálené judikatury soudů vyplývá, že sankce v tomto případě nejsou v zákoně řazeny dle jejich závažnosti, přesto bych si v této kapitole vybrala jen některá trestní opatření, kterými se budu specifičtěji zabývat dále.

5.2.3.1. Peněžité opatření

Peněžité opatření lze mladistvému uložit za podmínek stanovených trestním zákoníkem⁷⁵, a to pouze v případě, jestliže je mladistvý výdělečně činný nebo to jeho majetkové poměry umožňují, přičemž má oprávnění s nimi samostatně nakládat. Peněžité opatření je vhodným prostředkem zejména tehdy, kdy se mladistvý dopustil majetkové trestné činnosti, či činnosti, ze které měl majetkový prospěch či tam, kde slouží k odčerpání finančních prostředků, které by jinak mohly sloužit k dalšímu uskutečňování trestné činnosti. Přestože je tedy zřejmá majetková povaha tohoto trestního opatření, nemusí být ukládáno výlučně za majetková provinění.

Peněžité opatření je soudem pro mládež stanoveno v rozsudku pomocí denních sazeb. Do počtu denních sazeb je pak nutné promítnout povahu a závažnost činu, tedy za stejně závažná provinění by měl být uložen stejný počet denních sazeb. Oproti tomu majetkové poměry pachatele se pak promítnou do výměry těchto sazeb, tedy podle možností mladistvého je přizpůsobovaná výměra tak, aby na všechny pachatele stejného provinění působilo peněžité opatření stejně citelně. Denní sazby a jejich výměry jsou pak stanoveny § 27 ZSVM, přičemž denní sazby lze uložit v rozmezí od deseti do třistašedesátipěti denních sazeb ve výši 100 Kč až 5 000 Kč. Mladistvému tedy může být uloženo peněžité opatření v maximální možné výši 1 825 000 Kč. Přestože je v zákoně využito pojmu denní sazba, způsob placení peněžitého opatření stanoví soud pro mládež ve výroku daného rozsudku, a to buď jednorázově, nebo v předem stanovených splátkách.

---

⁷⁵ s odkazem na § 67-69 trestního zákoníku

Využitelnost tohoto trestního opatření je však značně omezená, což je z podstaty věci dáno zejména skutečností, že mladiství zpravidla nedisponují dostatečnými finančními zdroji. I z tohoto důvodu pak ZSVM poskytuje značný prostor pro využití některých alternativních forem uplatnění tohoto opatření, jako je jeho nahrazení obecně prospěšnou činností v rámci specifických probačních programů apod.

5.2.3.2. Domácí vězení

Právní rámec takto uloženého trestního opatření, je v zásadě dán trestním zákoníkem⁷⁶, jelikož ZSVM jeho specifickou úpravu neobsahuje. Je ukládán za přečiny, mladistvým tedy může být uložen za všechny nedbalostní a ta úmyslná provinění, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

Domácí vězení je relativně novou alternativní sankcí, která byla zavedena s účinností od 1.1.2010, přičemž tvoří alternativu především ke krátkodobým sankcím odnětí svobody, kdy se zde projevuje především snaha o nevytržení pachatele z jeho přirozeného sociálního prostředí, neboť resocializace pachatelů po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody bývá dle statistik z velké míry neúspěšná. Přesto je však pravděpodobně problémem nastaveného systému výkonu tohoto trestu, že soudy k uložení této sankce obecně zřídka kdy přistupují. Ze statistik Probační a mediační služby ČR vyplývá, že od roku 2012 dochází k výraznému poklesu ukládání tohoto typu sankce.⁷⁷

Skutečnost, že ZSVM nemá pro tento druh trestního opatření zvláštní právní úpravu, neznamená, že se k ukládání a výkonu tohoto opatření bude přistupovat stejně jako v případě pachatelů dospělých. Nejen, že je zapotřebí se důkladně zabývat poměry mladistvého, ale zejména je kladen důraz na faktor věku mladistvého, neboť v důsledku nízkého věku ještě zdaleka není ukončen rozumový a mravní vývoj jedince a je nutné ho žádoucím způsobem stimulovat. Fakt, že by mladistvý po ukončení denní výuky ve škole trávil veškerý volný čas v domácím prostředí, zkrátka není žádoucí, proto je u mladistvých pachatelů, kterým je domácí vězení ukládáno, specifické jeho zapojení v zájmových kroužcích, sportovních klubech a jiných volnočasových aktivitách.

---

⁷⁶ s odkazem na § 60 a násl. trestního zákoníku

⁷⁷ v roce 2012 bylo uloženo domácí vězení ve 493 případech, v roce 2013 pak jen ve 213 (statistika Probační a mediační služby ČR)

Soud pro mládež může opatření domácího vězení uložit v maximální výměře dvou let, přičemž mladistvý má povinnost se ve stanovené době zdržovat v určeném obydlí. Přitom je mu však umožněno navštěvovat lékaře, náboženská shromáždění, výuku ve škole a jiné aktivity, které se příznivě podílejí na rozvoji jeho osobnosti.⁷⁸ Kontrola výkonu opatření je pak prováděna Probační a mediační službou ČR, prostřednictvím jejich pracovníků, kteří v místě bydliště provádějí namátkové kontroly v době, kdy se má mladistvý v místě výkonu zdržovat. Namátkové kontroly jsou doplňovány o konzultace a odbornou pomoc, které pak plní především preventivní funkci tohoto opatření.

5.2.3.3. Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody odložené na zkušební dobu s dohledem

Trestní opatření odnětí svobody, ať již podmíněné či nepodmíněné, představuje i v rámci evropského a mezinárodního práva prostředek ultima ratio, tedy mělo by se uplatnit až v případech, kdy nepostačuje uložení jiného, byť jiného trestního, opatření. Tato zásada platí i v rámci trestání dospělých pachatelů, o to více je na ní brán zřetel u mladistvých, kteří s ohledem na svůj nízký věk stále dospívají, a je nežádoucí, aby jejich vývoj probíhal za zdmi věznice. „Četnými kriminologickými výzkumy opakovaně se potvrzující negativní vedlejší účinky vězení u mladistvých, které navzdory snaze specializovaných pracovníků o jejich nápravu, ve většině případů recidivují, je dalším důvodem, proč je na místě uložení takové sankce v každém jednotlivém případě zvlášť pečlivě zvažovat.“⁷⁹ I z tohoto důvodu je pak v § 31 odst. 1 ZSVM zavedena modifikace délky trestních sankcí u mladistvých, kdy trestní sazby jsou sníženy na polovinu, přičemž maximální horní hranice je stanovena na pět let a dolní hranice na jeden rok. Výjimku pak tvoří případ, kdy jsou dle trestního zákoníku splněny podmínky pro uložení trestu výjimečného, pak § 31 odst. 3 dává soudu pro mládež prostor pro uložení opatření odnětí svobody v rozmezí pěti až deseti let.

Podmíněné odsouzení představuje v platné právní úpravě alternativu k nepodmíněnému opatření odnětí svobody, kdy soud pro mládež stanoví pachateli zkušební dobu v délce jednoho až tří let. Podstata podmíněného odsouzení spočívá ve

⁷⁸ *Trest domácího vězení a jeho právní úprava*. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni/>

⁷⁹ ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. C. H. Beck, 2011. s. 318. ISBN 978-80-7400-350-9

skutečnosti, že soud pro mládež sice vynese odsuzující rozsudek, ve kterém uloží mladistvému opatření odnětí svobody, přesto jeho výkon odloží pod podmínkou, že se mladistvý bude ve zkušební době chovat řádně a splní soudem uložené podmínky. V takovém případě se vychází z předpokladu, že již samotné dopadení pachatele, projednání věci před soudem, následné vyslovení viny a pohrůžka sankcí povede k nápravě mladistvého. Soud tedy dává mladistvému možnost setrvat ve stávajícím prostředí a nadále se vyvarovat kriminálního jednání, přičemž podstatnou motivací pro pachatele je fakt, že pokud se bude v průběhu zkušební doby řádně chovat a osvědčí se, bude se na něj hledět, jako by nebyl odsouzen.

Základním předpokladem pro podmíněné odložení výkonu tohoto opatření je, jak je uvedeno výše, že soud pro mládež má důvodně za to, že k působení na mladistvého pachatele, aby vedl řádný život, není třeba výkonu takového opatření. Tento předpoklad musí soud pro mládež důkladně posoudit, kdy jeho povinností je celkově ohodnotit osobu mladistvého, což je bezesporu složitý úkol. Zkoumá se nejen chování mladistvého v souvislosti se spáchaným proviněním, ale celkově jeho pozitivní i negativní stránky osobnosti, kdy se přihlíží k povahovým rysům, charakterovým vlastnostem, zálibám apod. Důležitou roli pak hraje i jeho dosavadní život a pracovní a rodinné návyky, kdy soud pro mládež musí usoudit, že mladistvý je natolik odpovědný, že bude dodržovat řádný režim a že jeho sociální zázemí je natolik bezproblémové, že může úspěšně zajistit jeho převýchovu a nápravu.⁸⁰ Pomocnou funkci pak v takové oblasti tvoří i možnost současného uložení výchovných opatření, kdy je mladistvému současně poskytována poradenská, zdravotní, psychologická či jiná potřebná pomoc, což umocňuje individuální přístup ke každému konkrétnímu pachateli.

Soud pro mládež může také mladistvému uložit opatření podmíněného odložení výkonu odnětí svobody s dohledem, kdy na průběh zkušební doby mladistvého dohlíží probační úředník. Uplatní se tedy stejný režim jako v rámci výchovného opatření ve formě dohledu probačního úředníka.

---

⁸⁰ ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář, 3. vydání*. C. H. Beck, 2011. s. 316. ISBN 978-80-7400-350-9

5.2.3.4. *Nepodmíněné odnětí svobody*

Nepodmíněné opatření odnětí svobody je v § 31 odst. 2 ZSVM výslovně uvedeno jako prostředek ultima ratio, tedy jako poslední způsob trestního postihu spáchaného provinění. Stojí v systému sankcí až na úplném konci a soud pro mládež ho může uložit pouze tehdy, pokud bez nejasností zjistí okolnosti daného případu, prověří osobu mladistvého a pokud předchozí použitá opatření zjevně nepostačovala k dosažení účelu ZSVM.

Zde je zajímavé se pozastavit nad poslední podmínkou takto uloženého opatření. Soud pro mládež by měl vždy posoudit účinnost předchozích uložených opatření, neboť pokud mladistvý opakovaně páchá trestnou činnost a z žádných předchozích sankcí se zjevně neponaučil, není opodstatněné mu je ukládat opakovaně.⁸¹ Přesto však není vyloučeno, že soud pro mládež může mladistvému uložit nepodmíněné opatření odnětí svobody i v případě, že dosud žádné jiné opatření uloženo nebylo. Tento postup by však s ohledem na subsidiaritu tohoto typu opatření měl být výjimkou a soud pro mládež by měl upřednostnit jeden z alternativních druhů sankcí.

ZSVM v rámci modifikace trestních sazeb, stanovil horní i dolní hranici trestních sazeb odnětí svobody, jak je uvedeno předchozí podkapitole. Výjimku pak tvoří výjimečný trest, který může být mladistvému uložen za následujících podmínek, které musí být splněny kumulativně:

- a) trestní zákoník ve zvláštní části dovoluje za provinění spáchané mladistvým uložení výjimečného trestu
- b) povaha a závažnost takového provinění je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoká
- c) soud pro mládež má za to, že by odnětí svobody v rozmezí uvedeném v § 31 odst. 1 k dosažení účelu trestního opatření nepostačovalo

Z výše uvedeného vyplývá, že výjimečný trest lze mladistvému uložit jen za taxativně vymezená provinění, a to jen při splnění podmínky mimořádně vysoké závažnosti a krajnosti užití takového opatření.

---

⁸¹ SOTOLÁŘ A., VÁLKOVÁ H. *Trestní opatření v trestních věcech mladistvých*. Trestněprávní revue, 2005. č. 2 a č. 3

Přesto, že je výkon tohoto opatření dle § 31 odst. 4 ZSVM prováděn oddělené od ostatních odsouzených ve zvláštních odděleních⁸², nedomnívám se, že je tento typ opatření vhodným nástrojem uplatňování účelu zákona. Vzhledem ke skutečnosti, že ani dospělý jedinci nejsou po propuštění na svobodu úspěšní v začleňování do společnosti, nedovedu si představit, jak těžké to musí být pro mladistvé. S ohledem na to, že v průběhu výkonu tohoto opatření stále dochází k vývoji osobnosti pachatele, je zřejmé, jakým směrem se bude takový rozvoj ubírat.

5.3. Řízení ve věcech dětí mladších 15 let

Dle § 89 odst. 1 ZSVM není dítě mladší patnácti let trestně odpovědné. Hranice trestní odpovědnosti osob je v poslední době velmi diskutovaným tématem, především proto, že je dána právě obecným vnímáním práva ze strany společnosti. Nejen někteří odborníci pak, zejména v důsledku některých případů z praxe, volají po snížení věkové hranice trestní odpovědnosti. Hranice patnácti let jde pak zároveň ruku v ruce s hranicí legálního sexuálního styku takových osob. Přesto, že v mnoha případech je rozumová a mravní vyspělost některých dětí prokazatelně dostačující ke spáchání provinění, je zapotřebí touto striktní hranicí chránit především ty slabší a ve vývoji pomalejší.⁸³ Dle mého názoru, takové návrhy de lege ferenda, které by vedly ke snížení věkové hranice trestní odpovědnosti, by nevedly ke zdárnému výsledku ani ke snížení kriminality mládeže. Myslím, že pokud bude věková hranice stanovena takto neměnným statutem (a to jakkoliv nízkým), vždy bude těžké posoudit konkrétní případy tak, aby v porovnání s obdobnými případy byly srovnatelné.

Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, ZSVM v § 93 odst. 1 vypočítává všechna opatření, která mu lze uložit:

- a) výchovná povinnost
- b) výchovné omezení
- c) napomenutí s výstrahou

---

⁸² rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13.9.2006, sp. zn. 8 Tz 123/2006. Dostupné z: <http://www.zakony.cz/soudni-rozhodnuti/nejvyssi-soud/2006/801/judikat-ns-8-Tz-123-2006-jestlize-soud-pro-mladez-uklada-mladistvemu-trestni-opatreni-v-podobe-nepodmineného-odneti-svobody-GNS2006852/>

⁸³ *Věková hranice trestní odpovědnosti v českých zemích.* Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/vekova-hranice-trestni-odpovednosti-v-ceskych-zemich>

- d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
- e) dohled probačního úředníka
- f) ochranná výchova
- g) ochranné léčení.

Ve své podstatě jsou tato opatření ukládána soudem pro mládež v rámci nesporného řízení vycházejícího z právní úpravy řízení ve věcech péče o nezletilé vymezené v zákoně č. 99/1963, občanský soudní řád, a to s modifikacemi upravenými v ZSVM. Samotné řízení se pak dělí na dvě fáze, přičemž první z nich se soustřeďuje na objasnění, zda dítě spáchalo čin jinak trestný, pokud pak soud dospěje k názoru, že došlo k jeho spáchání, „hledá v návaznosti na tento čin vhodnou reakci zejména ve formě opatření⁸⁴, které musí být zvoleno tak, aby v náležitě míře reflektovalo osobnost dítěte mladšího patnácti let, jemuž je ukládáno, jakož i jeho osobní, rodinné a sociální poměry, přičemž musí být přiměřené povaze a závažnosti spáchaného činu.“⁸⁵

Uvedená opatření představují jistý systém sankcí, přičemž se klade důraz na přednostní uplatnění opatření s méně citelnými zásahy do života dítěte. Ochranná výchova a ochranné léčení jsou v takovém případě až krajními variantami, byť u ochranného léčení nelze pominout jeho funkci v léčení duševní poruchy či závislosti na návykových látkách.

Ochrannou výchovu může soud pro mládež uložit fakultativně, či obligatorně v případech, že dítě spáchalo čin, za nějž trestní zákoník umožňuje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok věku. Dítě je v takovém případě odebráno rodičům s tím, že je umístěno do ústavu do té doby, dokud převýchova nesplní svůj účel.

Oproti tomu ochranné léčení má svůj specifický účel v případech, kdy je nutné na dítě terapeuticky zapůsobit tak, aby se stabilizoval jeho zdravotní stav a eliminovaly se společensky nebezpečné projevy. Ochranné léčení se ukládá ve dvou formách, a to buď jako ambulantní či ústavní. Uložení ústavního léčení samozřejmě záleží na

---

⁸⁴ s odkazem na § 93 ZSVM

⁸⁵ ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. C. H. Beck, 2011. s. 698. ISBN 978-80-7400-350-9

prokazatelném zjištění stavu dítěte, jelikož v nadměře dochází k omezení na svobodě. Do okruhu dětí, kterým lze ochranné léčení uložit, pak dle § 93 odst. 4 ZSVM patří:

- a) nebezpečné děti, které se dopustily činu jinak trestného ve stavu duševní poruchy; a
- b) děti, které se oddávají zneužívání návykové látky majícímu povahu návyku, jestliže se dopustily činu jinak trestného pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím užíváním.

Vše výše zmíněné klade samozřejmě vysoký důraz na kvalitu znaleckého zkoumání, kdy teprve z jeho výsledků je soud pro mládež oprávněn rozhodnout o advekátní reakci na spáchaný čin jinak trestný.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se rozhodla blíže se zabývat kriminalitou mládeže, a to v jejích nejširších možných rysech. Problém kriminality mladých lidí je obecně považován za velmi diskutované odvětví kriminality, neboť výchova mládeže je odrazem stavu celé společnosti a je nutné co nejlépe zkoumat jednotlivé ukazatele a faktory kriminality páchané mladistvými, aby mohly dotčené instituce vytvořit efektivní systém, díky kterému by bylo možné úspěšně předcházet páchaní další trestné činnosti.

Základními ukazateli, prostřednictvím nichž lze analyzovat kriminalitu mládeže, jsou její stav, struktura a vývoj. V posledních letech se počet mladistvých pachatelů snižuje, kdy poprvé v roce 2004 se počet mladistvých pachatelů dostal pod hranici 10 000, přičemž v roce 2014 bylo registrováno celkem 4 717 skutků spáchaných mladistvými pachateli. Je jen velice složité předpovídat, jak bude stav kriminality mládeže vypadat v budoucnu, dá se však předpokládat, že se situace za stávajících podmínek pravděpodobně stabilizuje. Struktura kriminality mládeže pak úzce souvisí se specifickými rysy, kterými se jednání mládeže obecně vyznačuje. Ze statistik vyplývá, že až 50 % skutků spáchaných mládeží je majetkové povahy či s ní úzce souvisí. Kriminologové se shodují, že mladí lidé si takto opatřují finanční prostředky ať už k uspokojení potřeb, které jim rodina nemůže nebo nechce poskytnout, nebo k nákupu alkoholu či jiných návykových látek. Domnívám se, že vliv alkoholu a jiných návykových látek je problémem hned v několika ohledech. Nejen, že mládež nemá na jejich opatření mnohdy dostatečné finanční prostředky, které si pak opatřuje kriminální činností, ale pod jejich vlivem se dost často cítí silnější a odvážnější, čímž dochází k páchaní trestné činnosti mnohem závažnější povahy. Odborníci se shodují, že právě častější jednání mladistvého pod vlivem alkoholu či jiné návykové látky, pak stojí za v současnosti rostoucí tendenci výskytu násilné činnosti páchané mladistvými.

Klíčem k úspěšné prevenci kriminality mládeže, která má za cíl její snížení, je důkladná analýza faktorů, které mladé lidi k delikventnímu chování přimějí. Kriminologové je dělí na vnitřní, které berou v potaz biologický a genetický základ dětí, a vnější, které v průběhu života formují osobnost každého jedince. Sociální prostředí, ve kterém se mladý člověk pohybuje, a ve kterém je nucen čelit různým situacím,

ovlivňuje vývoj člověka v každé jeho fázi a může vytvořit předpoklady pro rizikové chování. Mezi tyto faktory můžeme řadit nefunkční rodinu, problém s autoritami, problémy ve škole, nadbytek volného času či jen náhodně špatně zvolená parta přátel. Je úlohou státu a jiných nestátních subjektů, aby se zaměřili právě na tyto oblasti, kdy se dětem a mladistvým dostane pomoci již v brzkém stadiu problému a nikoliv až v rámci sankcí za spáchaná provinění.

Právě na výše zmíněném principu, kdy je snaha o předejití páchaní trestné činnosti, stojí princip prevence, který je ruku v ruce s principem represe uplatňován v rámci kontroly kriminality mládeže. ZSVM byl přijat zejména kvůli potřebě speciální úpravy pro mládež z důvodu jejich nízkého věku a neúplné rozumové a mravní vyspělosti a právě s ohledem na tuto skutečnost je u mládeže primárním principem prevence. Je nutností, mladé delikventy vyvarovat kriminogenních faktorů, které je ohrožují, v případě, že trestnou činnost spáchají, vést je k řádnému životu a ostatní potenciální pachatele od trestní činnosti odradit. Právě vysoká ovlivnitelnost duševního života mladých delikventů je pro aparát velkou výhodou, a proto by měla být projevena vysoká snaha o účinnost všech poskytovaných prostředků.

V poslední řadě jsem se zabývala sankcemi, které je možné dle platného právního řádu mladistvým a mladším patnácti let uložit. Monistický systém sankcí umožňuje mladistvým za spáchaná provinění uložit tři typy opatření, a to výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření, přičemž v souladu se zásadou subsidiarity je vždy žádoucí uložit mírnější opatření, pokud to postačí k zajištění účelu zákona. Ještě více než u dospělých je kladen důraz na ukládání alternativních opatření, která život pachatele omezí v co nejmenší možné míře, přesto však dokáží splnit výchovný účel a zároveň úspěšnou ochranu společnosti. Stejně tak trestní neodpovědnost dětí mladších patnácti let není v závažných případech překážkou k uložení sankce, pokud to každý konkrétní případ svoji povahou odůvodňuje.

V závěru své práce se zamýšlím nad problémem, na který poukazuje nejen celá justice, ale i Veřejný ochránce práv ve svých každoročních zprávách. Přesto, že je zřejmá snaha o odbornou pomoc pro mladé delikventy, tato pomoc nepřichází včas, mnohdy dokonce tak pozdě, že naděje na resocializaci delikventa je jen velmi nízká. Myslím, že subjektů, které by mladým lidem pomohly ještě předtím, než se tací

rozhodnou své problémy řešit delikventní činností, je jen velmi málo nebo o nich není široké povědomí. Pachatelé se tak k pomoci dostávají zpravidla až ve chvíli, kdy se daný skutek projednává před soudem pro mládež, což může být v mnoha případech již příliš pozdě, neboť takový jedinci pak v rámci uložených opatření nespolupracují.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Odborná literatura a časopisy:

- CÍSAŘOVÁ D., VANDUCHOVÁ M. *Nepříčetný pachatel*. Příručky MS, sv. 55. Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1995
- GŘIVNA T., SCHEINOST M., ZOUBKOVÁ I. a kolektiv. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: ASPI 2014. ISBN 978-80-7478-614-3
- JEDLIČKA R. a kolektiv. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0
- JELÍNEK J., MELICHAROVÁ D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. Linde Praha a.s., 2004. ISBN 80-7201-493-5
- KARABEC Z. *Kriminologické aspekty trestní represe*, Aspi, 2008. ISBN 978-80-7357-376-8
- KROFTOVÁ A. *Probační programy pro mladistvé delikventy*. Trestněprávní revue, 2007
- KAISER G. *Kriminologie*. přel. H. Válková aj. Praha: C. H. Beck 1994. ISBN 80-7179-002-8
- MATOUŠEK O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-86429-19-9
- MATOUŠEK O., KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence*. Portál s.r.o., Praha 1998. ISBN 80-7178-226-2
- PhDr. MARTÍNEK Z., *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. GradaPublishing a.s., 2009. ISBN 378-80-2476879-5
- MÜHLPACHR P. *Sociopatologie*. Nakladatelství Masarykova univerzita Brno, 2008. ISBN 978-80-210-4550-7
- MUNKOVÁ G. *Sociální deviace*. Karolinum, Praha 2001. ISBN 80-246-0279-2
- NETÍK, K., VEČERKA K., NEUMANN, J. *Mladistvý pachatel násilné trestné činnosti*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1987. ISBN 80-7338-033-1
- NOVOTNÝ O., ZAPLETAL J. a kolektiv. *Kriminologie*, 2. vydání. Praha: ASPI 2004. ISBN 80-7357-026-2

- PÁVKOVÁ J., HÁJEK B., HRDLIČKOVÁ V., PAVLÍKOVÁ A. *Pedagogika volného času*. Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6
- PROBAČNÍ A MEDIACNÍ SLUŽBA ČR. *Zpráva o realizaci akreditovaných probačních programů v roce 2013*. Č. j.: Spr 122/2014-000
- ŘÍHA J. *Ještě k nepříčetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2006, č. 10
- SOTOLÁŘ A. *K uplatnění výchovných opatření vůči mladistvým v průběhu trestního řízení a v rámci odklonů od standardního trestního řízení*. Trestněprávní revue, 2004
- SOTOLÁŘ A., VÁLKOVÁ H. *Trestní opatření v trestních věcech mladistvých*. Trestněprávní revue, 2005. č. 2 a č. 3
- ŠÁMAL P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3
- ŠÁMAL, VÁLKOVÁ, SOTOLÁŘ, HRUŠÁKOVÁ, ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář, 3. vydání*. C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-350-9
- VÁLKOVÁ H., KUČHTA J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-429-2
- VANTUCH P. *Kriminalita mládeže a její prevence*. 1.vyd., Praha: Horizont, 1984. ISBN 40-064-84
- VEČERKA K. a kolektiv. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-118-9
- VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV ČR. *Zpráva ze systematických návštěv*. 2013
- ZÁŠKODNÁ H. *Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie*. Nakladatelství Triatlon, 1998. ISBN 978-80-7387-306-6
- ZAPLETAL J. a kol.: *Kriminologie*. Díl II. Zvláštní část. Praha: Policejní akademie České republiky, 1994
- ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2

Internetové zdroje:

- <https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/kriminalita-mladeze/priciny-a-podminky-pachani-trestne-cinnosti-detmi-a.html>
- <http://www.proximasociale.cz/probace.php>
- <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/zarizeni/zarizeni-ustavni-a-ochranne-vychovy/>
- <https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni/>
- <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/vekova-hranice-trestni-odpovednosti-v-ceskych-zemich>
- <http://www.zakony.cz/soudni-rozhodnuti/nejvyssi-soud/2006/801/judikat-ns-8-Tz-123-2006-jestlize-soud-pro-mladez-uklada-mladistvemu-trestni-opatreni-v-podobe-nepodmineneho-odneti-svobody-GNS2006852/>

Právní předpisy:

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
- zákon č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence
- zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních

SEZNAM POUŽITÝCH TABULEK

- Tabulka č. 1: Podíl skutků spáchaných mládeží na veškeré registrované trestné činnosti za rok 2014
- Tabulka č. 2: Struktura registrované majetkové kriminality páchané mládeží
- Tabulka č. 3: Podíl stíhaných osob do 18 let na všech známých stíhaných osobách v letech 2002, 2004, 2006, 2010 a 2012
- Tabulka č. 4: Údaje o známých pachatelích v poměru na obyvatelstvo za roky 2012 až 2014

ČESKÝ ABSTRAKT

Cílem této diplomové práce je se co nejkomplexněji zaměřit na kriminalitu mládeže jako celek, a to především z pohledu příčin, vývoje, struktury a kontroly této kriminality a následného způsobu sankcionování mladých pachatelů. Diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol, které jsou následně rozděleny do podrobnějších podkapitol. Po úvodu následuje kapitola první, ve které jsou vymezeny základní pojmy, které se vyskytují napříč celou prací.

Druhá kapitola je rozdělena do dvou podkapitol, ve kterých jsou specifikovány základní ukazatele kriminality mládeže, zejména ve druhé podkapitole je pak statisticky znázorněn vývoj této kriminality od konce 20. století do současnosti.

Třetí kapitola se zaměřuje na příčiny kriminality mládeže a je tematicky rozdělena do dvou podkapitol. První z nich se zabývá vnitřními faktory vzniku kriminality, oproti tomu v druhé podkapitole stojí faktory vnější, které jsou nadále rozčleněny do tří částí, a to rodinné prostředí, školu a volný čas.

Kapitola čtvrtá se zabývá kontrolou kriminality mládeže, přičemž je rozdělena opět do dvou podkapitol. První poukazuje na velmi důležitou preventivní funkci kontroly, načež druhá podkapitola se zaměřuje na protipól prevence, tedy složku represivní.

Pátá kapitola je rozdělena do tří podkapitol a shrnuje sankce, které jsou dle platného právního řádu ukládány mládeži. První část uvádí některé z důležitých zásad, které s ohledem na nízký věk pachatelů provázejí celý proces. Část druhá vyjmenovává jednotlivá opatření a jejich bližší specifikaci. Poslední z částí pak poukazuje na odlišnost sankcionování dětí mladších patnácti let.

Souhrn veškerých poznatků a výsledků je konečně shrnut v závěrečné kapitole práce. Z dostupných údajů pak vyplývá značná potřeba větší specializace, systematizace a rychlosti celého aparátu napomáhajícímu mladistvým delikventům.

ANGLICKÝ ABSTRAKT

Delinquency and criminal penalties of youth

The aim of my thesis is to focus on juvenile delinquency and analyze it as a whole especially from the perspective of the causes, evolution, structure and control of delinquency and subsequent penalties for young offenders. The thesis is comprised of five chapters, each divided into sections. Chapter one follows the Introduction and defines basic terms which occur throughout the thesis.

Chapter two is divided into two sections specifying basic indexes of youth delinquency. The second section provides a statistical support for these with a description of youth delinquency evolution since the late 20th century until now.

The third chapter focuses on the causes of delinquency of youth and is thematically divided into two sections. The first one deals with the internal factors of crime, as opposed to the second section, divided into three subsections in accordance with the external factors -namely family, school and leisure time.

The fourth chapter deals with the control of youth crime, and is again divided into two sections. Whilst the first refers to the importance of preventive control, the second section focuses on its equally important counterpart, the repressive component.

The fifth chapter is divided into three sections and summarizes the sanctions that are available to impose on youth offenders in accordance with the applicable law. The first section presents some of the important principles that are present in the whole process due to the specific feature of the young age of offenders. The second part lists various actions and their detailed specification. The last part then points out the difference of imposing sanctions on children under fifteen years of age.

The summary of findings and results is presented in the final chapter of the thesis. These results show a significant need for a greater specialization, systematics and faster operation of the whole structure that is helping young offenders.

KLÍČOVÁ SLOVA

kriminalita mládeže – juvenile delinquency

sankce - penalties